హాస్యవల్లరీ గ్రంథమాల.

నవ్వులగని

గ్రంథకర్త

బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు

ముఖ్యమైన గ్రంథములు

ఇందు ప్రకటింపబడుచున్న గ్రంథములన్నియు ప్రత్యేక [illegible] క్షత్రియ సంఘాభ్యుదయమునకును ఆంధ్రక్షత్రియుల ప్రాచీన [illegible] [illegible]మునకును ఉద్దేశింపబడినవి. సంవత్సరమునకు 3 గ్రంథములకు [illegible] [illegible] ప్రకటింపబడును.

పద్మనాభయుద్ధము.

[illegible] పద్మనాభ [illegible] పద్మనాభయుద్ధ [illegible] పద్యరూపమున నిందు వెల్లడింపబడినది. వెల 0–12–0

రామవిలాసము

[illegible]పురసంస్థానమును పాలించి [illegible] తెలుగు ప్రాచీన ప్రబంధములలో [illegible] [illegible] ప్రత్యేకము ప్రకటింపబడినది.

వెల రు 0—10.

శేషధర్మము

[illegible]పురప్రభువు సంపాదించిన క్షత్రియ ప్రభువులు [illegible] తెలుగు ప్రథమభాగము [illegible]

[illegible] గ్రంథములను [illegible] [illegible] రు 2 లు [illegible]. ఇయ్యవి ప్రథమవత్సర [illegible] [illegible]వత్సర ప్రమాణములు [illegible] సంవత్సరాంతము లోపు ప్రకటింపబడును. [illegible] [illegible] [illegible]

ఆంధ్రరాష్ట్రము.

ప్రతినెలకు ప్రకటింపబడు [illegible] పత్రిక. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ప్రకటింపబడును. వెల [illegible] మాత్రం.

[illegible] — ఆంధ్రరాష్ట్రము, [illegible]

హాస్యవల్లరి గ్రంథమాల.

హాస్యలహరి

గ్రంథకర్త.

బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహంగారు

విషయసూచిక

పు

1	హెచ్చరిక	
2	కొన్నిలక్షలక్షణము	6
3	మంచిసలహా	12
4	జనాభాలెక్క	16
5	మర్యాదసమహాసభ	21
6	బాపూవార్త చల్లగా చెప్పాలి	31
7	మూషికమహాసభ	36
8	పాతకాల పతివ్రతా ధర్మాలు	46
9	కామయ్యపంతులు	52
10	పాత్రాలధర్మయ్య	56
11	అత్తకోడరికము	62
12	వరశుల్కము	69
13	అపూర్వస్వార్థత్యాగము	75
14	కవిచమత్కృతి	
15	వైదిక విలాపము	86
16	అన్యోన్యమునకొకయిల్లు	93
17	కూనిరాగ కలహము	97
18	నవ్వులముహాజరు	107
19	చక్కని పాత్రలు	111
20	[illegible]	116

[illegible]

ఉపోద్ఘాతము

— శ్రీ హాస్యరత్న

—(o)—

మహాజనులకొక విజ్ఞాపనము.

కొన్నికొన్ని దేశములలో అద్భుతశక్తిగల అప్పు వాళ్లు బయలుదేరిరి. ఆయుష్మంతులకు సంబంధము లేకయుం క్కర లేదు. చేతిపిల్లను కోడిపిల్లను ఒకేయుక్తిచే చేయును. వాటి శాకాహారము గురుదు నంకీనా గనములు. అప్పుడప్పుడు కొన్ని దినములు. టిక్కెట్టు అమ్మువారిచేత టిక్కెట్టు కొనవలెను ఒకమనుష్యుడు పావలాగాని అర్ధరూపాయిగాని ఇచ్చినయెడ మున టిక్కెట్టు మనచేతికి రాదు. టిక్కెట్టు ... అంతస్థు వ్వాంటి టిక్కెట్టుమనకు తానాలుగింటిని. అయ్యో! మాచ్చనాటిని అని కొట్టుకొండు ... ...

గంటిస్తాను, జాగ్రత్త అంటారు. ఒకప్పుడు మనమిచ్చిన పావలాకాసు బేడకాసు మొగతైనవి చెల్లనివి అని అంటారు. కాని అవి తిరిగి మనచేతికి రావు. టిక్కెట్టిప్పలేదేమండీ అని అంటే చెల్లనిపావలాకాసిచ్చి టిక్కెట్టు తెమ్మంటావా అంటారు. చెల్లకపోతే మా పావలాకాసు మాకిచ్చెయ్యండి అంటే అలా పడవేసినాను తీసుకో! అదెక్కడా కనపడదు. బల్లమీదపడినట్లు చప్పుడుకాదు. క్రిందపడినట్లు ఖంగుమని ధ్వనికాదు. మనచేతిలో పడదు. మన జేబులో నుండదు. ఇదేమైపోయినట్లు? టిక్కెట్టు అమ్మవారు అపహరించినారని అనగలమా? అటువంటిమాటెప్పుడు అనకూడదు. అంటే మనప్రాణాలు దక్కవు. అయిన టిమాటనకండి! పొరబాటుచేతనైనా అనకండి! అయితే మన సొమ్మేమైపోయిందంటారా? అదేదో అమ్మవారు మ్రింగియుండును. బాటసారులపాలిటి దురదృష్టదేవతో, యెర్రమారికమ్మో, భూదేవతో, ఆకాశవాణో, దేవృతో, దయ్యమో, భూతమో, పిశాచమో, బ్రహ్మరాక్షసో, యేదో వకటి మనకు కనబడకుండా టిక్కెట్లబల్లమీద కూర్చుండి కొందరికొందరి డబ్బులు, బేడకాసులు, పావలాకాసులు, అర్ధరూపాయకాసులు, రూపాయలు, అమాంతంగా చప్పుడుకాకుండా గుటుక్కుగుటుక్కుమని మ్రింగుతుండును. అవి అందరిసొమ్ము మింగను ఎవరివో కొందరివిమాత్రమే. అందుచేత జాగ్రత్తగానుండవలెను!

మేమిచ్చినామండీ అని గట్టిగానడిగితే కనిస్టేబిల్సువారి స్వాధీనమేగనుక కూర్చున్నారని, నిల్చున్నారని, మాటదింపితే దింపినారని యెత్తితేయెత్తినారని, ఆవరణలో తిరిగినారని గాలిపీల్చినారని నీళ్ళుత్రాగినారని మాట్లాడితే మాట్లాడినారని ఊరుకుంటే నాలిముచ్చులాగు కూర్చున్నాడని, చూస్తే దయ్యాలపోతులాగు చూస్తున్నాడని, కండ్లుమూసుకుంటే హటయోగిలాగు నటిస్తున్నాడని, కునికిపాట్లు పడుచున్నాడని, స్థలమాక్రమించుకొని పడుకున్నాడని ఏదోనేరము తలపెట్టి అపరాధ గట్టితురు. అన్ని స్టేషనులకంటె నిర్ఘపురము స్టేషనులో బాటసారులు మిక్కిలి యెక్కువజాగ్రత్తగానుండవలెను. ఆమాయగారడీ శక్తులు మళయాళభగవతులు ఆవిశక్తులు పరంజ్యోతులు అక్కడ చాలాయెక్కువగ నున్నట్లు కనుపడుచున్నది. దీర్ఘపురములో నొకమడుగున్నది కదా! అది నాగకన్యకల మడుగని ప్రజలు చెప్తారు. పూర్వకాలమందు ఆకన్యకలు ఆమడుగులో నెమ్మదిగా కాపురముండేవారట. పదునలు స్త్రీమూర్తు బయలు దేరి నతర్వాత మడుగులోనుండవారికి ఏలులేక టిక్కెట్లుగదిలో ప్రవేశించినట్లు కనుపడుతుంది. ఆకన్నెకలను బతిమాలుకొందామంటే మనకు కనుపడవు. పేదవారుంటారు. భాగ్యవంతులుంటారు. ఆడవాళ్ళుంటారు. పిల్లలుంటారు. ముసలివాళ్ళుంటారు. వారొకప్పుడు టిక్కెట్టుకు కావలసిన సొమ్ము సరి

గ్గా తెచ్చుకొంటారు. ఆకాస్తా పనాగకన్యకలో టిక్కెట్టుబల్లమీద కూర్చుండి యెత్తుకపోయినట్లాయెనా వారి పని మట్టమవుతుంది. టిక్కెట్టు మళ్ళీ కొనుక్కొందామంటే జేబులో డబ్బుండదు. కూడావున్నవారు క్రొత్తవారగుటచే నెవ్వరూ బదులివ్వరు. కీచుకీచు మేవావరుందే అవుతుంది. ఒకపూట ఆగుదామంటే అన్నంపెట్టేవారుండరు. ఇంటికి టెలిగ్రాపిచ్చుకొందామంటే అందుకుకూడ డబ్బుండదు. కాబట్టి జాగ్రత్త బహుజాగ్రత్త! మగీజాగ్రత్త! కపర్దార్. ఇట్టి ఆపదరాకుండా నొక్క సాధనమున్నది. టిక్కెట్లమ్మేవారికి మనమీద నిండా దయవుంటే ఈయమ్మవార్లు మననాణెములు మ్రింగవు. వారి దయలేకపోతే లష్టాయించివేస్తవి. అందుచే వారిదయ సంపాదించండి! టిక్కెట్టుకు కావలసినసొమ్ముకంటె రెట్టింపుసొమ్ము తెచ్చుకొంటుండండి! పోయినసొమ్ముకై బెంగపెట్టుకొనకండి! మడుగులోనీళ్ళతోనో కన్నీళ్ళతోనో, తర్పణంవిడువండి! ఆష్టేషనులోపోలీసువారున్నారు. వారిపై హేడ్డుగారున్నారు. ఆయనగాని, ఆయనదగ్గర కనిష్టేబులనుగాని మీరుచిక్కువచ్చినపుడు సహాయముచేయుమని కోరవద్దు. వారు సహాయము చేయనప్పుడు చేయుట మీడ్యూటీకాదా అని అనవద్దు. ఆమాటన్నారా, మీకొంప తీసుకొన్నారన్నమాటే. ఆమాటనగానే వారు డ్యూటీఅంటావా అని మీదికెగురుతారు. మెడమీద చె

యివేసి గెంటుతారు. చెంపకాయకొట్టుతారు. ఏమాటైనా అనవచ్చుకాని మీడ్యూటీకాదా అని అనకూడదు. అది చాలాతప్పుమాట. వారివంటి గొప్పయుద్యోగస్థుల విషయమయి మనమటువంటిమాట అనగూడదు. వారు చెంపకాయకొట్టినా వారిమీద అప్పీలులేదు. అధికారులంతా వారికే జడిసేటట్టు కనుపడుతుంది; ఆహెడ్డుగారు, వారి కనిస్టేబిలులు డ్యూటీకోసమక్కడుండలేదు. వారు గవర్నరుపని, యింకాపైపని చేయతగ్గవారు గాని యుక్తాయుక్తము తెలుగని ముసలిముండావాడు ఆపాసు బ్రహ్మదేవుడు గొప్పగొప్ప గవర్నరుపనులు ముదలైన విప్పాక దీర్ఘపురము రైలుస్టేషనులోనుండే హెడ్డుగారికి కనిస్టేబిల్సుకు చిన్న వుద్యోగములిచ్చినాడు. కాబట్టి వారిని మీడ్యూటీ కాదా అనకూడదు. అనేరుసుమీ పొరబాటుచేత! సొమ్ముపోయినవారు లాంతరుచూపించండి మాసొమ్ము వెతుక్కుంటామనకూడదు. లాంతరు చూపుటవారి డ్యూటీకాదు. టిక్కెట్లెక్కడిస్తారని యడగకూడదు. ఆస్తలం చూపించుట వారి డ్యూటీకాదు. రైలు యెన్నిగంటలకొస్తుందండీ అని అడగకూడదు. అది చెప్పడం వారి డ్యూటీకాదు. బండి తలుపు వేసివున్నది తీయించండని అనగూడదు. తీయించడం వారిడ్యూటీ కాదు. ఇది యెటువైపు రైలని అనకూడదు. జవాబు చెప్పడం వారి డ్యూటీకాదు. వారి డ్యూటీ

యేమిటంటారా? డ్రెస్సు వేసుకోవడం, ప్లాటుఫారంమీద నిల్చుకోవడం, మీడ్యూటీ కాదా అనిపరమదుర్మార్గులెవ్వరైనా తఖానతుమాటాడితే వారిని గెంటుడం, చెంపకాయలు కొట్టడం, వారిడ్యూటీ. కాబట్టిఆమహానుభావులైన గొప్పవుద్యోగస్థులవిషయమై మీరు జాగ్రత్తగానుండండి! కనిస్టేబులంటే గవర్నరుకంటె ఎక్కువ. ఎందుచేత నంటారా? గవర్నరుకు యెవరినీ కొట్టులో పెట్టుట కధికారంలేదు. కనిస్టేబులు కొట్టులో పెట్టవచ్చును, అందుచేత గవర్నరుకైనా మీరు జడియనక్కరలేదు గాని పోలుస్టేషనులోని కనిస్టేబులుకు మీరు జడవండి?

—కౌన్సిలర్ల లక్షణములు.—

ఇప్పటికాలములో మునిసిపల్ పట్టణములలో మునిసిపల్ కౌన్సిలర్లగుటకై యనేకులు ప్రయత్నించుచున్నారు. అట్టిప్రయత్నములు చేయువారాపదవికి కావలసిన లక్షణములేవో సంపూర్ణముగ తెలిసికొని ప్రయత్నముచేసిన మిక్కిలి బాగుండును. అట్టి లక్షణములు తమ దగ్గఱలేకపోయిన పక్షమున నావిద్యలో నిదివర కారితేఱిన మహానీయుల పాదములు

దగ్గఱకూర్చుండి గావలసిన లక్షణము లన్నియు నేర్చికొని తరువాత నాస్థానములో గూర్చుండుట మంచిది. వైద్యము నేర్చికొనుటకు గవర్నమెంటువారు పాఠశాలలు పెట్టించినారు. ఉపాధ్యాయులు కాదలచినవారు బోధనము నేర్చికొనుటకై కూడా వారు పాఠశాలలు పెట్టించినారు. ఈలాగే అన్నివిద్య లకు తగిన పాఠశాలలున్నవి. మునిసిపల్ కౌన్సిలర్లు కాదలచి నవారిని తయారుచేయుటకు తగిన పాఠశాలలు కాని కాలే జీలు కాని లేనప్పుడు మిక్కిలి కష్టపడుదుము. అటువంటి ప్రతి స్థాపనము లేనందున క్రొత్తవారగుచున్నవారు చిరకాలము నుండి మునిసిపల్ పసుపు కుంకుమలు పూసుకొనుచున్నటువం టిన్ని గబ్బిలములు చెట్లకొమ్మలను పట్టుకొని వ్రేళ్ళాడినట్లు మునిసిపల్ కచ్చేరీలను పట్టుకొని వ్రేళ్ళాడు చున్నటువంటిన్ని మునిసిపల్ సొమ్మును తమసొమ్మునుగా జూచుకొనుచున్నటువం టిన్ని ఆవిషయములో చాలా అనుభవము గలిగినటువంటిన్ని కౌన్సిలర్లను అడిగి వారిచేత నీ కొన్నిలక్షణములు వ్రాయించి తెప్పించినాము. ఇది కౌన్సిలులో బ్రవేశింపదలచుకొన్న యె ల్లవారును గమనించి శ్రద్ధతో జదువవలయునని కోరుచున్నా ము. ఈలక్షణములను బాగా మనస్సునకు పట్టించుకొన్న పక్ష మున మిక్కిలి లాభము గలుగును. ఈలక్షణములు లేకపో

తరువాత మునిసిపల్ చట్టము కంఠపాఠముగ పఠించి

నను గార్యము లేదు. జి, వోలు హృత్కవిలిగ వచ్చినను లాభ ములేదు. ఇది వేదముకంటె శాస్త్రముకంటె స్మృతికంటె పురాణముకంటె మిక్కిలి ముఖ్యమైనది. ఎందుకనగా మన మిప్పుడు వేదశాస్త్రిలు చదువుకొనవలసిన యవసరముపో యినది. మునిసిపల కౌన్సిలర్లు, తాలూకాబోర్డులు, డిస్ట్రిక్టు బోర్డులు మన కిప్పుడు స్వర్గములు, కైలాసములు, వైకుంఠ ములు. మన తపస్సులన్ని వాటికోసమె ధారపోయవలెను. ఆగౌరవము లేకపోతే మనజన్మసార్థకమే లేదు. అదే లోకసేవ; అదే మానవసేవ, అదే ఈశ్వరసేవ; అదే అమ్మవారిసేవ. కా బట్టి పైన చెప్పిన బలమైన కారణములచేత యీక్రింద యిచ్చి నలక్షణాల పట్టికను జాగ్రత్తగా చదువవలయును.

లక్షణములు.

1. కౌన్సిలరు కాదలచినవాడు ఆపట్టణమునుబట్టి ఐదు వందల రూపాయలో వేయిరూపాయలో జాగ్రత్త పెట్టవలెను. ఇది యెందుకనగా లంచము లిచ్చుటకు గాదు, వార్డులలోను న్న కొందరు పేదవాళ్ళకు వరహా రెండు వరహాలు సహాయ ము చేయవలెను. ఇతడు ధర్మాత్ముడా నోకాడో వార్డులోను న్న వోటర్లు పరీక్ష చేయుదురు. ధర్మాత్ముడని తెలిసిన తరు వాత నతనికి తమ వోటిత్తురు. ధర్మాత్ముడు కాడు పర్ష

యని తెలిసిన పక్షమునవా రతనికి వోటివ్వవలెను. కాబట్టి యిది ధర్మము నిమిత్తమేకాని లంచము నిమిత్తముకాదు.

2. వోట్లలో త్రాగుబోతు లెవరో ముండల ముఠా కోరులెవరో తెలిసికొని వారిపట్టి జాగ్రత్తగా వ్రాయించి దగ్గరనుంచుకొని త్రాగుబోతులకు సారా సంతర్పణ చేయించవలెను. ముండల నుంచుకొన్నవారికి వారి ముండలద్వారా సిఫారసులు చేయించుకోవలెను. అయినప్పుడుకత్తె సిఫారసు చేయుటకై యున్నవారికిచ్చినట్లు ఒక కోక, ఒక కోడిపిల్ల, అరటిపళ్ళు మొదలగునవి కానుక పంపవలయును.

3. తనకు వోట్లు వచ్చినప్పటికి రాకపోయినప్పటికి అన్ని వోట్లు తనపక్షమే వచ్చుచున్నవని యు [illegible] వాని కొక్కొక్కరికైన రానవము లేనియు గెలుపు కేకలు వేయగలిగిన సమర్థులను పరిపంపించుచుండి తన పక్షమును నుంచుకొనవలయును. ఇట్లు చేయుట ముందునకనగా ముందటికి ఎక్కువవోట్లు వచ్చుచున్నవో వారికే మన వోట్లు యిత్తామని నిశ్చయముచేసికొనే మహా బుద్ధిమంతులు కొందరు లోకములో నున్నారు. అటువంటివారిమీద నీమంత్రం ప్రయోగించిన పక్షమం దది యమోఘముగా పనిచేస్తుంది. ఎవరికో ఒకరికి వోటియ్యవలెనని నిశ్చయము చేసికొని అతడు గెలిచినా

సరే గెలవకపోయినాసరే అతనికే యిద్దామని నిబ్బరముగా వుండేవారు లోకములో తక్కువ. లోకుల పరివర్తనము గొఱ్ఱెదాటు. కాబట్టి యీయుపాయము పదునెఱిఁగి ప్రయోగించినయెడల చాలపనిచేయును. ఇదిగాక వోటు ఫలానా వారికియ్యవలెనని సంకల్పము లేకుండా వట్టితలతోనే కొందరు మునిసిపల్ కచేరీలకు వచ్చుచుందురు. అట్టివంటి వారిమీద కూడ నీవాక్కులు పనిచేయుచుండును.

4. ఈక్రింది వాగ్దానములు వోటర్లతో ప్రమాణపూర్వముగ జేయవలయును.

మీరు సర్కారుస్థల మాక్రమించుకొని గోడ పెట్టుకొన్నప్పటికి అరుగు వేసికొన్నప్పటికి చూరు పెంచుకొన్నప్పటికి నేను వద్దనను. అడ్డుపెట్టను. రిపోర్టు చేయను. ఒకవేళవోర్పులేని వారెవరైనా అర్జీపెట్టినప్పటికీ యీస్థలం మూడు తరాల నుండి వాళ్ళదేయని గట్టిగా వాదనచేస్తాను.

మీయిష్టము వచ్చినన్ని మురికినీళ్ళు మీరు వీధిలోకి వదిలినప్పటికి మిమ్ములను ప్రోసిక్యూషను చేయుదునని నోటితోనేనను. నాచేతితో నేను వ్రాయను. ఒకవేళ యెవడైనా తెలివి తక్కువ నిర్భాగ్యుడల్లా వ్రాసినప్పటికి వాడిని మంద

లించి వ్రాయకుండా చేస్తాను. ఒకవేళ్ళవాడు వ్రాసినప్పటికి వీలైతే ఆకాగితము దింపివేస్తాను.

మీకు విరోధులైన వారిపేర్లు వోటరులీస్టులోనుంచి తగ్గించి వేస్తాను. వాళ్ళయిళ్ళకు పన్ను లెక్కువకట్టిస్తాను. వాళ్ళ తూముల్లోనుంచి కొంచెము నీరువచ్చినప్పటికి కొంప మునిగి పోయినదని వ్రాసిక్వ్యాషకు చేయిస్తాను. మీకింటిపన్ను వృత్తి పన్ను తగ్గిస్తాను.

మళ్ళీ యెలక్షనునాటికే కాని యీమూడేళ్ళ మధ్యా మీవార్డులలోకి యెన్నడు రాను.

ప్రస్తుతము జ్ఞాపకములేనివి యికముందుమీరుకోరేవి అన్ని కోరికలు న్యాయమనకుండా అన్యాయమనకుండా నెరవేరుస్తాను.

5 శక్యమైనంత పనిచేసి వోటర్ల జాబితాలో మనకు వ్యతిరేకముగావుండే వాళ్ళ పేర్లు తీయించి మన కనుకూలము గానుండే వాళ్ళ పేర్లు విశేషముగా చేర్చునట్లు యేర్పరచెదను. ఈపంచలక్షణములు ముఖ్యముగా నుండవలెను.

మంచి సలహా

నా పేరు సలహాల సరసయ్య. సలహా కావాలసినవారికి ఉచితంగా సలహా యివ్వడమే నా పని. నేను స్థితిపరుడను గాను. అందుచేత సలహా యిచ్చినందుకు డబ్బు పుచ్చుకోను. ప్రతి మనుష్యుడూ పబ్లిక్ గుడ్ (అనగా లోకోపకారం) చెయ్యాలసి వది గనుక నేను కూడా కొంత లోకల్ గుడ్ (అనగా గ్రామస్థ జనమునకు కొంత ఉపకారం) చేయాలనుకొని యున్నాను. నన్ను నా పొగడుకొన్న పక్షమున తన్నుకొన్నట్లుంటుందనే సామెతున్నది గనుక, సామెతప్రకారం నన్ను నేను పొగడుకో కూడదుగాని, నిజం చెప్పవలసివస్తే నావంటి మంచివాడు లేడు. ఈమాట వింటేమీరు నవ్వుతారుగాబోలు! నవ్వండి! పదహారుపళ్లు తెరచి నవ్వండి! నాకేమివిచారం లేదు. మీరెంత నవ్వినా నా మంచితనం ఎక్కడకీ పోదు. స్థితిపరులాగున నేను డబ్బు పుచ్చుకొనకపోవడమే కారణం. సలహాకు వచ్చినవారి యిబ్బంది నేను వినుకొన్నాను. ఆసనమందించి స్వాగతమ్, రా కూర్చోండి అని మర్యాదింటికి చుట్టలు యిచ్చాను. నాగితాంబూలం వేసి కొట్టాను. చిన్నాట్లు పెట్టాను. [illegible] మర్యాదలన్నీ చేశాను. [illegible] [illegible]

పెరుగు పాలు పంపండి అని వేడించెను. పాయింటిదగ్గర పడి గోవులు పడియుండ మని వేడించెను. ఇటువంటి మంచివాడిని మీరెప్పుడూ చూచియుండరు. ఆత్మస్తుతి పరనింద లేని మహానుభావుడను. తక్కిన అవకతవక నిర్భాగ్యులవంటివాడను గాను. కొంచెమెచ్చుతక్కువగా బ్రహ్మరథం పట్టించుకోవలసినవాడను. కాని, దీనికప్పు గాలం కలికాలములో మంచివాళ్ళని గౌరవంచేసేవాళ్ళు లేరు. మావంటి సజ్జనులకివి రోజులు గావు. అయినను భగవద్గీతలలో చెప్పినట్లు „నిష్కామకర్మ” నేను చేయదలచుకొని విష్ణువర్ధన పురజనుల కొకమంచిసలహా యియ్యదలచుకొన్నాను. వింటే వినండి. విన్నారా మీరే బాగుపడుతారు. వినకపోతారా మీరే చెడిపోతారు. మీకు లాభమే గాని నావాళ్ళ వారికేదేమి లేదు. పాపము మీరిబ్బందిపడుతున్నారని పదిహేను రోజులు రాత్రి పగలు వుదయం సాయంకాలం మధ్యాహ్నం అర్ధరాత్రి, బాగా ఆలోచించి, ఈసలహా చెప్ప నిశ్చయించుకొన్నాను. సలహాఅంటే పప్పుతప్పెళాలు కొట్టెసం కాదు. సలహాఅంటే మజాఖా అనుకొన్నారా యేమి? ఆసలహా నేమిటంటారా? చెప్తావినండి విష్ణువర్ధనపురంలో వొక „టవున్‌హాలు” ఉన్నది. అందులో వొక రీడింగురూమున్నది. అందులో నూటయాభైమంది చందాదారు లున్నారు. ఇందులో టవున్‌హాల్కు ప్రతిదినం సాయంకాలం వచ్చేవా

రొక పాతికమంది. అందులో పేకాటకోసం, చదరంగంకోసం, బిల్లీయర్సుకోసం వచ్చేవారిని మినహాయించగా చదువుకొనేందుకొచ్చేవారు రమారమి అయిదుగురు నలుగురుఅని చెప్పవచ్చును. ఇప్పుడు యుద్ధసమయము గనుక నింకొక అయిదుగురిని కట్టుకొనండి. పులిజూదం, గోలీకాయలుకూడా పెడితే మరికొంద రొస్తారు. సరిలేనిదానికి విచారించిన కార్యమేమి? మొత్తంమీద చదువుకొనేందుకు వచ్చేవారు పదిమందనుకొండి. ఈరీడింగురూములో మెంబర్లుగా చేరకుండా, వూరికే రమారమి యిరవైమంది రోజూవచ్చి సాయంకాలమప్పుడు 5 మొదలు 7 గంటలదాకా పత్రికలు చదువుకొంటారు. మెంబర్లయినవారు కానివారుకూడా వొక్కసమయంలోనే పత్రికలు చదువుకోవలసివస్తుంది గనుక మెంబర్లకు పేపర్లు అందకపోవడం. మెంబర్లు కానివార్లకు అందడం తటస్థిస్తూవున్నది. ఈ యిబ్బంది తొలగించుకొనుటకై మెంబర్లు పాతచట్ట మొకటి పైకి తీసినారు. 5 గంటల తర్వాత మెంబర్లు కానివారు పుస్త హాలులో నుండకూడదని యొకసూత్రమున్నది. ఆసూత్రమిప్పుడు అమలులోనికి తీసుకొనివచ్చినారు. అందుచేత మెంబర్లు కానివారి నోట్లో కరక్కాయ పడినది. పాపము! పత్రికలు చదువుకొనుటకు వీలులేదు. పాపము. చందాదారుగా చేరుటకు శక్తిలేదు. చేరితే నెలకు అర్ధరూపాయ యియ్యవలెను. అయి

తేమెంబర్లు కానివారు ప్రొద్దున 7 మొదలు 10 గంటలదాకా. సాయంకాలం 3 మొదలు 5 గంటలదాకా చదువుకోవచ్చును, అలా వచ్చుటకు పాపము వారికి ఏలులేదు. ప్రొద్దున గృహకృత్యము లుంటాయి. సాయంకాలం వ్యాపార ముంటుంది. మెంబర్లకయినట్లే మెంబర్లు కానివారికీ అయిదు గం॥ ల తర్వాత తీరుబడి. వారిపాలిటికి పెనుభూతమువలె యీసూత్రమొకటొచ్చింది. ఇది సైంధవలక్షణంలా గున్నది. 5 గంటలతర్వాత అటువంటివారంతను పేపర్లు చదువుకొనేందుకు వుపాయ మేమని నేను ఆలోచించినాను. వారు నావద్దకొచ్చి సలహా అడుగలేదు. అడుగకపోయినప్పటికీ నాఅంతట నేనే సలహాచెప్పుచున్నాను. అడిగితే యెవరుపడితే వారేచెప్తారు. అడగకుండా చెప్పడమే గొప్ప, నేనెప్పుడూ గొప్పపనులే చేస్తూన్నాను గనుక యిప్పుడీపనికూడా చేయదలచుకొన్నాను జాగ్రత్తగా వినండి! ఈసలహామట్టుకు రహస్యంగా వుంచండి. ఈసలహా టవున్‌హాలు రీడింగురూములో మెంబర్లు కాకుండావున్న వారికోసమేకాని స్త్రీవారికోసం గాదు. అట్టివారు నామీద విశ్వాసముంచి నాకు వందనములు చేయనక్కరలేదుగాని, రహస్యంగా వుంచండి. నేనిటువంటి సలహాలుచెప్పినానని తెలిస్తే నామీద టవున్‌హాలు మెంబర్లకు కోపం వస్తుంది. వారికికోపంవస్తే చెడిపోయేదేమి లేదుగాని, మెంబర్లకైనా మంచిది. మెంబర్లు కాకుండా

పుండేవారందరు 5 గంటల తర్వాత పేపర్లు చదువుకునేందుకు గొప్పవుపాయ మున్నది. అదేమిటంటే? మీరందరూ రీడింగు రూములో మెంబర్లుగా చేరండి. ఇదంటున్నా? నీవుపాయము చందా మెన్నినెలలు యిచ్చుకోలేకనేగదా మెంబర్లము గాక పోయింది. ఈవుపాయం మేమెరుగము, నీవు చెప్పేదేమిటని అంటారేమో ఆలాగనవద్దు! మొదట పదిహేను కట్టి పెట్టి మెంబరుగా చేరండి! తర్వాత రోజూ వచ్చి పత్రిక చదువుకోండి మీరు యావజ్జీవం యీలాగు పత్రిక చదువుకోవచ్చును. ఒకప్పుడు చందా యివ్వనక్కరలేదు. నూరుకూపాయలు దాకా చందా సొమ్ము పెరిగినా మీరు సిగ్గుపడనక్కరలేదు. మీరు చందా యివ్వనక్కరలేదు. టవున్ హాల్కు రావడం మానివేయనక్కరలేదు. టవున్ హాలు బంట్రోతు మీ యింటికి బాకీజాబితా పట్టుకొని వస్తుంటాడు. వస్తుంటే మీరు మట్టుకు నోటీకపట్టి యిస్తాం లేరా, పంపుతాం లేరా అని మాత్రం అంటూవుండవలె. కొంచెం నిక్కచ్చిగా అడిగినపక్షమున అంతదూ యివ్వనీనేనూ యిస్తానంటూవుండండి. కొంచెము బాకీపుస్తకము మిమ్మ నడిగితే, పెద్ద మొత్తాలువాళ్ళది వసూలు చెయ్యండి మేము యివ్వలేకపోతామా అనండి. మీ మొత్తము పెద్దదనప్పుడడిగితే యింత మొత్తం మొక్కనూ టిచ్చుకోగలమా? క్రమక్రమంగా యిస్తాము. ముందు చిన్న మొత్తాలవాళ్ళదగ్గి

రకు వెళ్ళివసూలుచెయ్యండి అనండి. మరికొంచెం నిక్కచ్చిగా బంట్రోతుమాట్లాడితే ప్రూఫ్ కాక బద్దలుచేస్తా, పెద్దాస న్నా తారతమ్యం లేకుండా మాట్లాడుతున్నారు. గెటౌట్ అనే. నాగుమ్మం తొక్కవద్దు. పో అనండి. సెక్రటరీగారు అప్పుడప్పు డు మీకుపుత్తరాలు వ్రాస్తారు. రిజిష్టరుత్తరాలు కవరాలూ లాయరునోటీసు,లిస్తారు. వాటికేమి జవాబివ్వద్దు. వెర్రిభ్ర మపడి భయపడి చందా లియ్యనక్కరలేదు. కోర్టుకు చెప్పు ళ్ళకు కుందేళ్ళు బెదరవు. వేడినీళ్ళకు యిండ్లు కాలవు. ఆ ప్రకారము మరుగక మీరు చిక్కులుపడుతున్నారు. నాలోపం లేకుండా నేను రహస్యం చెప్పివేసినాను. మర్మం విప్పివేసినాను. అలా భం పొందకపోతేమీ దేలోపం. తెలిపితక్కువవాళ్ళైపోతారా పోండి. తెలివైనవాళ్ళైతే నాసలహా వినండి. మూర్ఖులైతేను. నా హాసంచేస్తేవుంది. బ్రతుకుదెరువు ఆలోచించుకోవాలి కాని, తి నిపోని సందేహాలు భయాలు, సిగ్గులూ, మొహమాటాలు పె ట్టుకోగూడదు. అటువంటివి పెట్టుకున్నారా మీకర్మమంతే. ఇక మీ మొఖము చూడను, మీ కేసు సహాయం చెయ్యను. మీరు జాగా నా జతా చెల్లు. ఎవరికివారే యమునాతీరం.

—జనాభా లెక్క—

అయ్యా !

నావల్ల నేదైనా లోపముంటే నన్ను మీరు ఏశిక్షచేస్తే ఆశిక్షకు వప్పుకుంటాను. నాకు సరిగా చదువురాదు. చిన్నప్పుడు నేను బడిలోనికి వెళ్ళి పంతులుగారిచేత వీపు బద్దలగునట్లు దెబ్బలుతిని యెట్లాగో వ్రాలుచేయుటమాత్రము నేర్చుకొంటిని. వ్రాయుటలోగూడ అప్పుడప్పుడు తప్పులు వచ్చుచునే యుండును. ఇంత తెలివిగల నన్ను నాకన్న తెలివిగల కొందరు జనాభాయధికారులు జనాభాలెక్కలు వ్రాయుటక్కై వుత్తరువుచేసిరి. చదువురాదని నీవు వారితో జెప్పుకొనలేదాయని మీకు సందేహము తోచవచ్చును. అట్టి సందేహమునకు బనిలేదు. ఆయధికార్లవద్దకు వెళ్ళి నేను "మహాప్రభూ! నాకు చదువురాదు. నాకీయుద్యోగము తీసివేయవలయు" నని యెన్ని విధములనో ప్రార్థించితిని. నాప్రార్థనలు జనాభా అధికారులు సరిగా వినక దర్శనమే యివ్వక విన్నప్పుడు "ఓహో నీకు చదువు రాదేమిపాపము." అని వేళాకోళముచేసి "చచ్చినట్లు చేయవలెను. లేకపోతే నిన్ను డొక్కచించి వేస్తాను. మూడు మాసములు జైలులో వేయిస్తాను. మట్టితట్టలు మోయిస్తాను. జరిమానా వేయిస్తాను. నీకు చదువు రాదంటే మే

మునమ్మము. నమ్మకముగల మాతాభేదారులు నీకు చదువు వచ్చునని చెప్పినారు. నీమాట నమ్మము. పో. గెంటివోయి బంట్రోతు. వీనిని మళ్లీ యెప్పుడు రానీయకు,, మని తమ యధికారమంతయు నామీదనే చూపి నావిషయమున యమ ధర్మరాజు వాహనమువలె ప్రవర్తించిరి. ఆమాటలు విన్నపిదప నాజాతకము మంచిదికాదనిన్ని కర్మమనుభవింపకతప్పదని న్ని తోకచుక్కలు సప్తగ్రహకూటములు వచ్చిన సంవత్సరము లలో మనుష్యులకిటువంటి చిక్కులు రాకతప్పవనిన్ని అనుకొని పనిచేయుచుంటిని. గోరుచుట్టుపై రోకలిపోటన్నట్లు నాకిం కొకకర్మముకూడ సంభవించినది. నేను కాపురమున్న వీధిలో నన్ను ఎన్యూమరేటరుగా వేసినపక్షమున ఆవీధివారినందరిని యెరుగుదును గనుక యెవరిచేతనైనా సులభముగా వ్రాయిం చుకొందును. అట్లుగాక నాయింటికి మైలుదూరమున నున్న చోటవేసిరి. అందులో మాలపల్లికివేసిరి. బ్రాహ్మణముండా కొడుకునుగదా! నాకు మాలపల్లిలో వేయడమే యన్యాయ మని యధికారులతో చెప్పుకోగా ,,బ్రాహ్మణ్యం గ్రహ్మ ణ్యం నాకు తెలియదు. వెళ్ళి డ్యూటీ చేయకపోతే డొక్క చీలిస్తా'' నని యధికారులు సెలవిచ్చిరి. అటుమీద నేను సూ పరువైజరుగారి వద్దకు వెళ్లి కాగితములడిగిపుచ్చుకొని యీ పనియున్న రెండు మాసములకు రెండార్లు పన్నెండుమూపా

నుమతిచ్చి లెక్కలు వ్రాయుటకు గుమాస్తానేర్పరచుకొని వ్రాయించనారంభించితిని. ఇందాకా చెప్పమరచితిని. ఇంతలోక యను మ్యూమరేటరు జబ్బుపడి మానుకొనగా ఆతని యిల్లుకూడా నాకేయిచ్చిరి. వ్రాతలో నాకుకొన్ని సందేహములు తోచినవి. ఆసందేహములు విని నాకు శంకానివృత్తి గలుగునట్లు చేయవలసినదని పెద్దలనందర బ్రార్థించుచున్నాను.

1. జనాభాలెక్కలు వ్రాయుటకై నేనొక భోగము దానియింటికి వెళ్ళినప్పుడు అది నాసంకకను తెల్లబోసి చూచి 'నిన్నెవరుపమ్మన్నారిక్కడికి, నీ వెందుకువచ్చినావ'ని యడిగెను. జనాభాలెక్కలనిమిత్తము వచ్చినాను. సర్కారువారు పంపినారు. మీయింట్లో యెందరున్నారో చెప్పుమని నేను జవాబు చెప్పితిని. అనగా 'నేను చెప్పేదిలేదుపో. నాయింట్లో యెందరున్నారో ఆయధికార్లకే తెలుసును. వారినే యడుగువెళ్ళు' అని బదులు చెప్పెను. దాని యింట్లోనున్న జనసంఖ్యనుగూర్చి అని చెప్పినట్లు జనాభాయధికార్లను వెళ్ళి అడగవలెనా? దానినే వెళ్ళి అడగవలెనా?

2. 10 మార్చి తారీఖున యెవరైనా యొక పెద్దమనుష్యుడు భోగముదాని యింట్లోగాని బ్రాందీషాపులోగాని డబ్బులాట్ల అనే చీట్లపేకలోగాని యున్నపక్షమున అతనిని

అక్కడనే యున్నట్టు వ్రాయవలెనా? యింటిదగ్గర యున్నట్టు వ్రాయవలెనా?

3. మాలగూడెములోనికి ప్రతిదినము నేను వెళ్ళు చుందునుగదా. ప్రతిదినము జంధెములు తీయవలెనా? లేక చిట్టచివరకు ప్రాయశ్చిత్తం చేయించుకొన్న చాలునా?

4. సూపరువైజరుగా రెక్కడికి రమ్మంటే అక్కడికి యోగ్యమకేటట్లు వెళ్ళవలెనుగదా, ఆయన యొకవేళ తాగం చుకొన్నవాని యింట్లో కూర్చుండి అక్కడికి రమ్మన్న యెడల వెళ్ళవలెనా? వెళ్ళకపోయినయెడల ఆగ్రహకు సృతి లేకము చేసిన వారమగుదుమాకామా?

5. 10 మార్చి తారీఖున రాత్రి యెవడైన యొకమను ష్యుడు నేను వెళ్లనప్పటికి చచ్చిపోవుటకు సిద్ధముగా నున్నపక్ష మున అతడు చచ్చినట్టు వ్రాయవలెనా? బ్రతికినట్టువ్రాయవ లెనా? ప్రాణము పోలేదుగావున చచ్చినట్టు వ్రాయుట యబ ద్ధమగును. అరగంటలోనో పావుగంటలోనో పోవునుగాన బ్ర తికియున్నట్టు వ్రాయుట అంతకన్న యబద్ధమగును.

6. నేను మాలపల్లికి వెళ్ళునపుడు నన్ను మాలవాళ్లు తాగి కొట్టినపక్షమునగాని నన్ను కుక్కలు కరచినపక్షమున

గాని నావైద్యపుకర్చులు బిల్లుచేసి పుచ్చుకొనవలెనా? నేను స్వంతముగానే వహించవలెనా?

7. జనాభాలెక్కలు వ్రాసినతరువాత మెచ్చుకొని యిచ్చేసర్టిఫికెట్లు యెప్పుడైనా యెందుకైనా పనికివచ్చునా?

8. గ్రామములో ఆకాశరామన్న అర్జీలిచ్చి యిప్పించి తప్పుసాక్ష్యములిచ్చి యిప్పించి జీవనముచేసే మనిషివృత్తి, అకాలములో అర్జీలు, తప్పుసాక్ష్యములు యిచ్చుట యిప్పించుటయని వ్రాయవచ్చునా? కూడదా? అట్లు వ్రాసినయెడల అతడు పరువునష్టమునకు చార్జీ తీసికొని రావచ్చునా?

ఈసందేహములకు జవాబు వ్రాయవలెను.

నేను పనిచేయు వీధిలో అమ్మవారుగుడి కలదు. దానికికూడా నెంబరు వేయుటచేత లోపలున్నవారిపేరు వ్రాయక తప్పదని నేనిట్లు వ్రాయగా, నేవ్రాసినది తప్పని సూపరువైజరుగారు తిట్టిరి. ఆయనకు రూల్సు అర్థము కాలేదని నాదే సరియని నేను దెబ్బలాడితిని. మాయిద్దరతగాదా పెద్దమనుష్యులు తీర్చెదరుగాక.

అమ్మవారిగుడి

నెంబరు——176

పేరు—పెంటాలమ్మ.

వయస్సు—700 యేళ్ళు.

వృత్తి—కలరా మశూచికము ఆటలమ్మ పొంగు మొదలయిన రోగములు జనులకు తెచ్చి ప్రజలవల్ల మొక్కుబళ్లు కుంభము మేకపోతులు కోళ్ళు మొదలయినవి తినుట.

చదువగలదా లేదా—చదువురాదు.

మూగ గుడ్డి మొదలైనవి కలవా—నూటి లాభలేదు. కదలలేదు. పిత్తికాయలవంటి గ్రుడ్లు పెట్టుకొని చూచుచుండును.

ఆడదా మగవాడా—ఆడది.

పెండ్లయినదా విధంతువా—విధంతువు పిల్లలులేరు.

ఏజిల్లాపుట్టినది—గోదావరిజిల్లా.

జాతి—హిందువు.

ఇట్లు

మంగమతి మారెయ్య,

కొంకిరిగడ్డ.

—దుర్వాసన మహిమ—

(హనుమంతరావుగారు, శేషగిరిరావుగారు ప్రవేశించుచున్నారు)

హను—ఏమోయి శేషగిరిరావూ! మీ రణరంగపురంలో యింత దుర్వాసన వున్నదేమి? అందులో ముఖ్యముగా వినాయకస్వామిగుడిదగ్గర యిటువంటివాసన వుండవచ్చునా? స్వామి సేవకొరకు పదిమంది పెద్దలు చిన్నలు వచ్చి పొయ్యే స్థలంకదా! విశేషించి యిది గోదావరి ఒడ్డుకూడాను. అందరు స్నానానికి వచ్చి వెళ్ళేచోట ఇక్కడ మురికినీళ్ళు నిలవచేయడం బాగున్నదా? ఇటువంటి పట్నాం నేనెక్కడ చూడలేదయ్యా.

శేష—అబ్బో, మీ వూరింతకంటె బాగున్నదిగాబోలు. మీ వూళ్ళో నిన్న మొన్నటిదాక మంచినీళ్లే లేకపోయినవి. మాది పురాతనపట్టణము. మాపట్టణము పసుపుబొందు కట్టుకొని నగలు లేకుండా వుండే ముసలిముత్తైదు. మీవూరో కొత్తకొత్తగా బయలుదేరిన పట్టణము. మిసమిసలాడు పడుచుభోగందానివంటిది. దానికి పోసు ఎక్కువ. హాంగారు

కార్లు బైసికిల్లు మీవూర్లో వెళ్లుతుంటవి. నే నొక్కమాట చెప్తాను విను. ప్రపంచ మంతలోకి హిందూదేశమే శ్రేష్టమైనది. అందులో మన చెన్నపురి రాజధాని మిక్కిలి శ్రేష్టమైనది. అందులో గోదావరిజిల్లా మిక్కిలి ప్రశస్తమైనది. అందులో మా రణరంగపురము మాణిక్యమువంటిది. అందులో వినాయకస్వామివీధి అన్నివీధులలోకి రాజువంటిది.

హను—ఓరిబాబో! నీ యాత్మస్తుతి వర్ణింప హద్దు లేకుండా వున్నదే. లోకంలో నీ పట్టణమంతటి పట్టణం లేదు కాబోలు. ఆహాహా! ఏమి అహంభావముయ్యా!

శేష—అహంభావమా నాది? నీవంటివాళ్ళకు గానా దేశాభిమాన ముండవలెనని గొప్పగొప్ప సభలలో గొంతులు చించుకొనుచు మా లీడర్లు గంతులువేస్తారు. నాది దేశాభిమానము కాని అహంభావం కాదు. ఒక్క దేశాభిమానమే కాకుండా గ్రామాభిమానము, వీధి అభిమానము గూడా యున్నది.

హను—వీధుల అభిమానమే కాదు. కొంపల అభిమానముకూడా నీకున్నది.

శేష—తెలివితక్కువ [illegible]
అనర్థము. [illegible]

టీవారు దేవుడిగుడివద్ద మంచినీరాట రేవుదగ్గర ముక్కు బద్దలయ్యేటట్టుగా యింతకంపు కొట్టేటట్టు యెందుకువేశారో నీకేమన్న తెలుసునా? నీవేమన్న శాస్త్రాలు చదువుకున్నావా? ఓ అంటె ధం రానివాడవు. నీవా మామున్సిపాలిటీని వెక్కిరించేది? గుడ్డువచ్చి పిల్లను వెక్కిరించిందట! నీ తెలివికి మామున్సిపలువారినా వేళాకోళం చెయ్యడము? ఆవాసన ఆలాగున వుండడంలో యెంత ప్రయోజనమున్నదో దానిపరమార్థమేమిటో దానితత్వమేమిటో నీకేమైనా తెలుసునా? తెలియనివాడవు తెలియనట్టు వూరుకోవు! ఏమన్న అంటె నీకు కోపము వస్తుంది.

హను — ఓరి నీఅహంభావంకూలా! యీదుర్వాసనలో పరమార్థము, తత్వముకూడావున్నదా? ప్రయోజనంకూడా వున్నది? నీవు చాలా గొప్పవాడవోయి. నీకేదన్న మంత్రిపని యిస్తే చాలా బాగుంటుంది.

శేష — నావంటివానికి మంత్రిపని యిస్తే నీవంటి తెలివితక్కువవాళ్ళు యిటువంటి అవకతావక ప్రశ్నలు వేయడానికి అవకాశముంటుందా? ప్రశ్న వేసేటప్పటికల్లా నిన్ను జెయిల్లో పెట్టించను! నావంటివాడి చేతులో అధికారం లేకపోబట్టి నీవు యిటులసాగుచున్నావు. తెలియకపోతే తెలిసికొనని అనుగు,

నేర్చుకో. తెలియదన్నందువల్ల అభిమానము లేదు. అభిమానపడితే తెలివి తేటలు రావు.

హను—సరేనోయి! అడుగుతున్నాను. దయచేసిచెప్పుడు. ఈకంపులోవున్న ప్రయోజన మేమిటో పరమార్థమేమిటో తత్వమేమిటో స్పష్టముగా జెప్పు.

శేష—శహబాస్! ఆరాకడ కొచ్చావు బాగుంది. ముందుగా నామాటవిని ఆతరువాత నీయిష్టమువచ్చినట్లు నీవు పేలుకోవచ్చును. మాముసిపాలిటి వాళ్లు చాలాగొప్పవాళ్లు బుద్ధికి బృహస్పతివంటివాళ్ళు. అందుచేత యెన్నివిధముల చేతనో ఆలోచించి యీదుర్వాసన యిక్కడ వుండడమే మంచిదని నిర్ణయించినారు.

అందుకనేక కారణములున్నవి. మొదటి దేమిటంటే మావూళ్ళో వుండేమనుష్యుల ముక్కులన్ని వాటర్‌ప్రూఫ్ గొడుగులలాగ వాసనప్రూఫ్ ముక్కులు చేయవలెనని మా వాళ్ళ అభిప్రాయము. నీబతుకు బెట్టుకొని యిటువంటి గొప్ప ఆలోచన నీవెప్పుడైన విన్నావా?

హను—(నవ్వుచు) ఆహాహా! గొప్పఆలోచన యెన్నడు వినలేదు.

శేష—వచ్చినట్టేవుంది అనవ్వు. సిగ్గులేని మొగానికి నిన్వేశింగారమన్నాడు. దానిప్రయోజనం తెలుసుకో చెప్తాను. మావూరిమనుష్యులు అనేకగ్రామాలకు వెళ్లుతుంటారు. చెన్నపట్టణం వెళ్ళవచ్చును. విశాఖపట్టణం వెళ్లవచ్చును. అక్కడవీధులలో దుర్వాసన బయలుదేరవచ్చును. అదివఱకు దుర్వాసన అలవాటుగాకపోతే ఆవాసనతగలగానే వాళ్ళకు జబ్బుచేయవచ్చును. ఇక్కడే దుర్వాసన మొదటినుంచి అలవాటైవుంటే యెటువంటి దుర్వాసన స్థలంలోకి వెళ్ళినా మావూరివాళ్లకొక లక్ష్యముండదు. అందుచేత మావూరివాళ్ళు ప్రపంచంలో యెంతకంపులో వెళ్ళినప్పటికి యేమిబాధలేకుండా చేయడంకోసరమై యీకంపు ఏర్పఱచినారు. ఈకంపుమఱియొకచోట పెడితే చాలామందికి దీనిపుపయోగం కలుగకపోతుందేమోనని యిది మంచినీరాటరేవున దేవునిగుడిదగ్గఱ చాలామందివచ్చేచోట పెట్టించియున్నారు. అదిగాక మనుష్యులకు కష్టములుబాధలు ఎక్కువ అలవాటైతే మంచిది గాని సువాసనలు షోకులు మలయమారుతములు పువ్వుతోటలు మొదలైనవి వుండగూడదు. అటువంటివి అలవాటు పడితే,మనుష్యులు సుకుమారులై చెడిపోతారు. అటువంటి అలవాట్లు లేకుండా మొదటినుంచి దుర్వాసనలకు మనుష్యులు అలవాటు పడితే యెటువంటి స్థలములలోకి వెళ్ళినప్పటికి మావూరివాళ్ళు శ్రమ

పడకుండా పోయిగావుంటారు- యివన్ని ఆలోచించి మావాళ్లు బుద్ధిమంతులు గనక యిదియేర్పఱచినారు.

ఇంతేనా కారణములు! ఇంకా యేమయినా వున్నవా!

శేష—ఇంతేనా! కావలిస్తే యింకావున్నవి. ఇవాక పాతరవంటివి. ఇంకాకొన్ని చెప్తానువిను. మావూరి కౌన్సిలర్లందఱు సంఘసంస్కర్తలు; మతసంస్కర్తలు. ప్రజలందఱు విగ్రహారాధనములుచేసి పాడైపోవడం వారికి యిష్టములేదు. అందుచేత దేవాలయముదగ్గరికి ప్రజలను రాకుండా జేయుటకై యిది కల్పించినారేమో నని తెలుస్తున్నది. అలాగే గోదావరిస్నానాలవల్ల ఫలంలేదని అక్కడికికూడా ప్రజలను వెళ్లకుండాచేయడం వారి వుద్దేశంలాగ కనపడుతున్నది. అదిగాక యీకంపు యిక్కడ వుండడంవల్ల ప్రజలు చాలాసేపు ముక్కుమూసుకొని యుండవలసివచ్చును. ముక్కు చాలాసేపు మూసుకోవడంవల్ల జనులు ప్రాణాయామంజేసి యోగులు కావచ్చును. ప్రజలందరు యోగులు కావలెనని మంచిసంకల్పంకూడా మావాళ్ల కుండవచ్చును. ఇవన్ని అటుండగా మేటికిరీటమువంటి మరొక గొప్ప ప్రయోజనంకూడా దీనివల్ల వుంటుందని నాఅభిప్రాయము. అదేమిటంటే హిందూదేశంలో ముఖ్యంగా మా పట్టణంలో జనాభివృద్ధి హద్దు పద్దు లేకుండా అవుతూన్నది. అందువల్ల కఱవులు విశేషముగా సం

భవిష్యత్తున్నవి. కాబట్టి యేలాగైనా జనక్షయం కావడ మవసరం. ప్రత్యక్షంగా మనుష్యులను చంపలేము. ఇటువంటి దుర్వాసన వున్నట్టయితే దీనిశక్తివల్ల జ్వరములు, విషూచి, మశూచి, బోదకాళ్లు మొదలైన నానారోగములు పుట్టి జనక్షయ మవుతుంది. కొంతక్షయమైతే మిగిలినవాళ్ళు సుఖపడవచ్చును. ఈ వుద్దేశము మా మున్సిపలు వారికి లేదుగాని లేకపోయినప్పటికి దానివల్ల గొప్ప ప్రయోజన ముందని నేను సంతోషిస్తూ వున్నాను. చూచావా! ఎన్ని యుపయోగము లున్నవో.

భాను—నీయుపయోగములు మండినట్టే వున్నవి.

శేష—ఇటువంటి మంచిమంచి యుక్తులు నీదగ్గఱ చెప్పడం నాదే బుద్ధితక్కువ. నీమట్టితలలోకి నాయుక్తులు యెక్కుతాయా? నీ యెదుట నావాదమంతా బూడిదలోబోసిన పన్నీరయినది. ఛీ! నీతో వాదంచేయకూడదు. నీదారిని నీవుపో నాదారిని నేను పోతాను.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

—చావువార్త చల్లగా చెప్పుట—

(రాజు, మంత్రి ప్రవేశించుచున్నారు.)

రాజు—మన మీవేటకు వచ్చి చాలాదినములైనది. వేటాడుచు రెంశుమాసము లడవిలో నున్న వా రెవ్వరు లేరు. ఇంటిదగ్గఱి వర్తమాన మేమియు దెలియుటలేదు.

మంత్రి—ఇంటిదగ్గఱ మఱేమి తొందర లుండవని నా యభిప్రాయము. ఆ విషయమై మీరు మనస్సులో కించ పెట్టుకొనవద్దు.

రాజు—మన పట్టణమునుండి సేవకు లెవ్వరు వర్తమానము దీసికొని వచ్చుటలేదేమి?

మంత్రి—అదిగో మన సేవకుడు వచ్చుచున్నాడు. వానివలన క్షేమసమాచారము తప్పక తెలియగలదు.

(అప్పుడు సేవకుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.)

సేవ—(తనలో) ఈ వర్తమానములు నే నేలాగున చెప్పుదును? ఎట్లైనను జెప్పక తప్పదు. అందుచేత చల్లచల్లగా జెప్పెదను. ఒక్కమారు చెప్పినపక్షమున రాజుగారి గుండె పగిలిపోవును. (అని ప్రకాశముగా) దండము మహాప్రభూ!

రాజు—ఏమిరా! మీ యమ్మగారు బాగున్నారా? ఏమి వార్తలు చెప్పుచున్నారు?

సేవ—అమ్మగారికి మొన్నట కొంచెము జబ్బుచేసింది దండి.

రాజు—ఏమీ, జబ్బుచేసినదా? అయ్యో వైద్యము చేయలేదా?

సేవ—అయ్యో! వైద్యము చేయకేమండి. చేయించాము. కాని బాధ తగ్గలేదు.

రాజు—మరియొక వైద్యుని బిలువలేదా?

సేవ—పిలిచినామండి. వైద్యములు చేయించినాము. కాని బాధ తగ్గలేదు. రాత్రి పగలు నిద్రాహారములు లేక ఆమె శూలనొప్పిచే బాధపడినది. అమ్మగారు కూర్చుండ లేరు. పరుండలేరు. నిలువలేరు. పురిసెడు మంచినీళ్లైన లోపలికి వెళ్లుటలేదు. దగ్గరనున్నవారందరు ఆబాధ చూడలేక పోయినారు.

రాజు—అయ్యయ్యో! అంతబాధపడుచున్నదా? అంతబాధ పెట్టుటకంటె భగవంతుడు చంపివేసినను మేలే.

సేవ—చిత్తము. ఆలాగే జరిగిందండి. భగవంతుడు చంపివేసినాడు.

రాజు—అయ్యోయ్యో! చనిపోయినదా! ఎన్నాళ్లయినది?

సేవ—పదియేను దినము లైనదండి.

రాజు—సరే, మా పిల్లవాడు బాగున్నాడా?

సేవ—తల్లికోసము బెంగపెట్టుకొన్నా నా పెల్లాగుండు రో, అబ్బాయిగా రల్లాగున్నారు.

రాజు—ఏమి! అతనికిగూడ ప్రమాద మేదియు రాలేదు గదా.

సేవ—దేవరవారితో సబద్ధము నేను చెప్పజాలను.

రాజు—నిజమే చెప్పవోయి. ఏమి జరిగినది?

సేవ—తల్లికోసము బెంగపెట్టుకొని పిల్లవాడు కూడ గతించెను.

రాజు—హరిహరీ! ఎంతకష్ట మెంతకష్టము. మాంపిల్ల బాగున్నదా?

సేవ—అన్నగారు తల్లి పోయినతరువాత పిల్ల బాగుండునా?

రాజు—ఆమెకు జబ్బుచేసినదా యేమిటి?

సేవ—జబ్బే లేదండి.

రాజు—నెమ్మదిగా నున్నదా?

సేవ—నెమ్మదిగా నెట్లుండునండి?

రాజు—ఏమిజరిగినది చెప్పవోయి?

సేవ—చెప్పుట కేమున్నదండి, జబ్బేమీ లేకుండానే బెంగచేత చనిపోయినదండి.

రాజు—సరే. యికనేను పట్టణమునకు రానక్కరలేదు. నీ వింటికి వెళ్ళి నేను పెంచుచున్న గువ్వను నాకు దెచ్చిపెట్టు దానితో గాలక్షేపము జేసికొంటాను.

సేవ—మీకది యెంతో ప్రియమైన వస్తువని నాకు తెలిసినప్పు డది బ్రతికియుంటే నేను తీసుకొనిరానా?

రాజు—అదికూడా చనిపోయినదా?

సేవ—నిప్పులోబడినపిట్ట చావక బ్రతుకునా?

రాజు—ఏమీ! నిప్పులో నెందుకు పడినది?

సేవ—మేడ కాలిపోయినప్పుడు నిప్పులో బడినది.

రాజు—ఏమీ నామేడ కాలిపోయినదా! అంత యుపద్రవ మెట్లువచ్చినదిరా!

సేవ—పందిళ్ళంటుకొన్న తరువాత మేడ కాలక పోవునా?

రాజు—పంది ళ్ళెందు కంటుకున్నవి?

సేవ—కాగడావల్ల పందిరంటుకొన్నది.

రాజు—కాగడా యెందుకు వేయించవలసివచ్చినది?

సేవ—స్మశానభూమికి రాత్రి కాగడాలు లేకుండా యెట్లు వెళ్ళగలను?

రాజు—మీ యమ్మగారుగాని పిల్లలుగాని రాత్రి పోయినారా యేమి?

సేవ—వారు పగలే పోయినారు. రాత్రిపోలేదు.

రాజు—ఇంక రాత్రిపోయినవా రెవరు మరి.

సేవ—మీ తమ్ముడుగారు రాత్రిపోలేదా?

రాజు—ఏమీ! మా తమ్ముడుగూడ చనిపోయినాడా? సరే సరే. నీవు వెళ్ళు నేను పట్టణమునకు రాను. ఇక్కడనే యుండెదను.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

—•మూషిక మహాసభ•—

ఆఖరనామసంవత్సర పూర్వాషాఢమాస బహుళ అమావాస్య క్రొత్తమంళవారమునాటి రాత్రి మూలానక్షత్రయుక్త వృశ్చికలగ్నమందు గోదావరి యొడ్డున ప్రస్తుతము రమారమి సంవత్సరమునుండి పాడుపడి నిర్జనమైన వాడవీధిలోనున్న యొక పాడుకొంపలో దక్షిణపుటింటిలో ఉత్తరపు గోడప్రక్కను కుడచేతిమూలగాఉన్న పెద్దకన్నములోని లోపలిభాగములో దిగువప్రక్కను మూషికమహాసభ జరిగెను. ఆసభకు పందికొక్కులు, ఎలుకలు, చుంచులు చిట్టెలుకలు, చూరెలుకలు మొదలగునవన్నియు వచ్చెను. అందొక పెద్దపందికొక్కు అగ్రాసనాధిపత్యము వహించెను. అగ్రాసనాధిపతిగారికి కుర్చీలు బల్లలు లేకపోయినను తవ్విపోసిన మట్టిమీాద అగ్రాసనాధిపతిగారెత్తుస్తమున కూర్చుండిరి. కార్యదర్శియయిన పారపండ్లబక్కయెలుకయొకటి ముందుకువచ్చి యీాక్రిందవిధముగా నుపన్యసించెను:—

పూజ్యులయిన మోసభాసదులారా! కొక్కుకుల శ్రేష్ఠుడయిన మోసభాపతీ! నేనిదివరకెన్నడు సభలలోనికివచ్చి ఉపన్యాసముచేసిన వాడనుగాను. అందుచేత నాయొక్క ప్రసం

గములలో చాలతప్పులు రావచ్చును. పిల్లలయొక్క వచ్చిరాని మాటలు తల్లిదండ్రులు విని యేప్రకారముగా సంతోషింతురో నాయొక్క తప్పుమాటలను గూడ ఆప్రకారముగానే విని మన్నించకోరుచున్నాను. కన్నములు త్రవ్వుటలోను, జాతిగో డలనయిన, క్షణములో పిండిపిండిచేయుటలోను, పెట్టెల నయిన కొరికివేయుటలోను, మూతలు పడద్రోసి యేటువంటి వస్తువులనయిన గ్రహించుటలోను, అసమానప్రజ్ఞ కలిగి మహా విద్వాంసులైన మీవంటివారియెదుట నావంటికించిజ్ఞుడొకడు లేచి ఉపన్యాసము చేయబోవుట అతిసాహసము. అయినను తమవంటి పెద్దలందరు నన్నొక పెద్దగాజేసి కార్యదర్శిగా నియ మించి, ఉపన్యాసము చేయుమని, గౌరవించుటచేత, నేను నిర్భ యముగా ముందుకు వచ్చియున్నాను. ఈసభయొక్క ముఖ్యో ద్దేశ్యములన్నియు గౌరవనీయులగు మన అగ్రాసనాధిపతిగారే విన్నవింతురుగాన నింతటితో విరమించుచున్నాను.

అప్పుడు అగ్రాసనాధిపతిగారు లేచి ఉపన్యాసము చేయ బోవగా చప్పట్లు చఱచుటకు చేతులు లేనందున మూషికము లన్నియు పండ్లు పటపటకొఱికియు, తోకలుఝూడించియు చప్పుడు చేసియు తమ సంతోషమును వెల్లడించినవి. అంతట సభాపతి యిట్లని విన్నవించెను:—

ఆర్యులారా! మిత్రులారా! ఈ దినమున జరుగబోవు చున్న యీ మహాసభకు నన్నగ్రాసనాధిపతిగా మీ రంద రైకకంఠ్యముగా గోరి అత్యంత గౌరవము నాకు జేసినందులక మీ కందఱకు నేను అనేక శిరస్సాష్టాంగదండప్రణామము లాచరించుచున్నాడను. ఇంత గౌరవము నాకు జన్మమధ్యమున నెన్నడును జరుగలేదు. కనుక ఈ గొప్ప గౌరవము నేను బ తికియున్నంతకాలము మఱచిపోజాలను. ఈ గౌరవము కూా నొప్పినవలె నా కుడిడొక్కలో ఎల్లకాలము మెఱుగుచుండును. ఈ యగ్రాసనాధిపత్యమునకు నే నెంతమాత్రము తగనివాడ నని యెరుగుదును. నాకంటె వయస్సులోను జ్ఞానములోను తె లివిలోను తేటలోను మిక్కిలి సమర్థు లయిన మహాత్ములీసభ లో ఉండగా ఈ యగ్రాసనాధిపత్యము నావంటి కించిజ్జ్ఞన కే ల యొసగిరో తెలియకున్నది. ఈ మహాపదవికి నేను నిశ్చయ ముగా తగియుండకపోయినను తగుదు నని మీరందరు సెలవి చ్చి యిందు కూర్చుండబెట్టినందుకు నా యథాశక్తిగా ఈ మహాభారమును నేను పైన వేసికొని ఈ కార్యనిర్వాహమును దైవసహాయముచేత చక్కగా నిర్వర్తించుటకు కోరుచున్నా ను. ఈ నిర్వాహమునకు కావలసిన ధైర్యము, సామర్థ్యము, బలము, ఉత్సాహము, చాకచక్యము, వాగాడంబరము, కార్య శూరత్వము, నీతిసంపద మొదలగున వన్నియు నాకును సభా

సదులకును ప్రసాదింపవలె నని భగవంతుని అహోరాత్రము లు ప్రతినిమిషము ప్రార్థించుచున్నాను. ఈ సభయొక్క ముఖ్యోద్దేశములు మీ కందఱికంటె నాకంటె బాగుగా తెలిసినప్పటికిని నావంటి తెలియనివాని కొంచె మెందరేమో యని మరల చెప్పుచున్నాను. ఈ సభలో పందికొక్కులు ఎలుకలు చూరెలుకలు చిట్టెలుకలు పందులు సభ్యులుగా చేరవచ్చును. ఇది మొదలు మనము తఱచుగా నెల కొకసారియో రెండు నెలల కొకసారియో కలుసుకొని సభలుచేసి మనకుగల సాధకబాధకములు హానివృద్ధులు కష్టసుఖములు చెప్పుకొని తీరుమానములుచేసి ఆ ప్రకారము మన మందరము నడుచుకొనుటకయి తీర్మానము చేసుకొవలెను. ఈ సభయొక్క ముఖ్యోద్దేశములు మనకుండు కష్టములు తొలగించుకొనుటయే. ఆపై అభివృద్ధిపొందుట. మనలో మనకు ఐకమత్యము కలిగియుండుట. ఒకరు కొఱికిన చుట్ట నొకరు కొరకగూడదు. ఒకరు దొంగిలించుకొనివచ్చిన రొట్టెముక్క మరియొకరు పీకుకొనగూడదు. ఒకరు త్రవ్వుకొన్న కన్నములో వారి సెలవులేక మరొకరు దూరగూడదు. స్థాలీపులాకన్యాయముగా చెప్పినానుగాని యింకను ననేక ధర్మము లున్నవి. మనలో మన మైకమత్యముగా నున్నపక్షమున ఘోలాత్ముడయినను మనల దేమి చూడలేడు. ప్రపంచములో మన జాతివంటి గొప్పజాతి

లేదు. మన ఔన్నత్యము మన కీర్తి వేదములలో పురాణ ములలో వాల్మీకి వ్యాసుడు మొదలయిన మహర్షులందరు కొనియాడినారు. కపాలము చేతబుచ్చుకొని పాములు నగలు గా ధరించి తోలు కట్టుకొని బూడిన పూసుకొని వల్లకాటిలో కాపురమున్న సాక్షాత్ పరమేశ్వరుడయిన పరశివునియొక్క జ్యేష్ఠకుమారుడైన మ॥ రా॥ శ్రీమత్ విఘ్నేశ్వరునకు మన కులపెద్ద వాహనము. ఇటువంటి గౌరవము ప్రపంచములో మనకు తక్క ఏజాతికి గలదు? మన ఔన్నత్యము మనము తెలిసికొనజాలక పాడగుచున్నాము. మనము పృథివి పుట్టిన ప్పటినుంచి యున్నాము. మనలను మనము పొగడుకొనగూడ దుకాని మన పూర్వనాగరికత తెలివితేటలు వాచామగోచర ము. కాబట్టి మన మన్ని విధముల వృద్ధిబొంది మన పూర్వు లయొక్క సంతతివారమని మన గొప్పతనముచేత తెలియచే యవలయును. ఈ సభయొక్క మొదటితీర్మానము నామిత్రు లయిన బుంగమొగము బొండెలుకగారు కదుపుదురు.

అప్పుడు బుంగమొగము బొండెలుకగారులేచి యిట్ల నిరి. ఆర్యులాలా నేను మీయెదుట బెట్టవలసిన తీరుమాన మిది. దుష్టజంతువులగు పిల్లులవలన మనజాతికంతకు మహాప్ర శయము జరుగుచున్నది గనుక అట్టిపిల్లుల బాధను సర్వవిధము

లచేత మూషికజాతి తొలగించుకో వలసినదని యీసభవారు తీర్మానించు చున్నారు. మూషిక కులరత్నము లారా! ఈపై తీర్మానమును కదుపవలసిన మహాభాగ్యము నాకుపట్టినది. ఇటువంటి అదృష్టము నాకు పట్టినందుకు నేనెంతో ధన్యుడను. ఈ తీరుమానమును గురించి బుద్ధిమంతులగు మీతో నేను విశేషముగా జెప్పనక్కరలేదు. ఇది మిక్కిలి ముఖ్యమైన తీరుమానము. మిక్కిలి ప్రసిద్ధమైన మనజాతి నశించుట నిలుచుట ఈ తీరుమానములోనే యున్నది. «శరీరమాద్యం ఖలుధర్మసాధనమ్" అను నార్యోక్తినిబట్టి మన దేహ సంరక్షణము ముందు చేసుకొనవలెను. శ్రీ మహాగణపతికి వాహనములయిన మనమెక్కడ! దొంగ చూపులుచూచుచుండు పిల్లి యెక్కడ? ఛీ! దాని చేతనా మనము పట్టుబడవలసినది? చచ్చుపిల్లి. పాడుపిల్లి. దొంగపిల్లి. మాయపిల్లి. దాని మొగము చూచినంతనె మహాపాతకములు వచ్చును. దాని నడకే నాకసహ్యము. దానిచూపె నాకుడోకు. దానిమాటలే నాకు కర్ణకఠోరములు. అటువంటి క్షుద్రజంతువుచేతబడి మృతినొందుటకంటె హీనమయిన పని లేదు. పృథివిలో మనజాతి ఉండవలయునని కోరికయున్న పక్షమున, శరీరముమీద మీకభిమాన మున్నపక్షమున మీరందరీతీరుమానము ఐకకంఠ్యముగా నంగీకరింపవలెనని కోరుచున్నాడను.'

తరువాత చిలికిగండ్ల చిట్టెలుకగారు వచ్చి ఈతీరుమానమును బలపరచుచు నిట్లనిరి. అయ్యా! ఈతీరుమానమును నేను బలపరచుటకు వచ్చినాను. రాత్రింబవలనైన పటపట కొరికి పింపిళ్ళి చేయుచు మనము మార్జాలములను జయించుట సిగ్గుచేటు. ఇంతకాలము మనము పిల్లులకు లోబడి యున్నందులకే యీ తలవంపులు భరింపలేకున్నాము. ఒకతుణ గాయికకు యికముందు మనము వాటికి లోబడియుండరాదు. ఇంతకన్న నేను ఉపన్యసింపవలసిన దేమియులేదు. కనుక నింతటితో విరమించుచున్నాను.

అప్పుడు అగ్రాసనాధిపతిగారు లేచి, మహనీయులారా! ఈతీరుమానమును గురించి మహావిద్వాంసులైన వారిద్దరు కడు గంభీరముగా శాస్త్రీయముగా యుక్తియుక్తముగా చెప్పవలసినదంతయు చెప్పినారు. ఇది మీకందరకిష్టమేనా? ఇష్టమైనవారందరు తమ యంగీకారమును సూచించుటకై తోకలెత్తి పెట్టవలసినదని కోరుచున్నాను.

అందరు—ఇష్టమె, ఇష్టమె (అనితోకలెత్తుచున్నారు.) ఏకగ్రీవముగా యీతీర్మానము జరిగినదని అగ్రాసనాధిపతిగారు నిర్ణయించిన 2 వ తీరుమానమును సభవారియెదుట ప్రవేశపెట్టవలసినదని పొడుగు మెలుకగారిని పిలిచెను. అప్పుడు

పొడుగెలుకగారు లేచి రెండవతీర్మానము నీక్రింది విధముగా
జదివిరి. మార్జాలము మనమీదికి వచ్చునపుడు ఆనవాలు తె
లియుటకై దాని మెడలో కంచుగంట నొకటి కట్టవలయునని
యీతీరుమానము.

ఆర్యులారా! ఈతీరుమానము మిక్కిలి యుపయోగ
మైనది. పిల్లుల మెడలలో గంటలు కట్టినపక్షమున ఆగంటలు
చప్పుడుకాగానే మనమంతరము పారిపోవచ్చును. లేదా నాలు
గు మూలలుకాచి మనము దానిపైబడి దానిని చంపవచ్చును.
అందుచేత యిటువంటి తీర్మాన మింకొకటిలేదు. దీనిని మీరందు
రంగీకరింపవలయును. ఆయన యుపన్యాసము ముగిసిన తరువా
త సన్నయెలుక యొకటి లేచి దానిని బలపరచెను. అగ్రాస
నాధిపతిగారు లేచి యాతీర్మాన మందరికిష్టమో లేదో తెలు
సుకొనిరి. అందరు తమకిష్టమని యైకకంఠ్యముగా జెప్పిరి. అప్పు
డగ్రాసనాధిపతిగారు లేచి పిల్లుల మెడలలో గంటలు కట్టుట
కై యొక సబుకమిటీ యుండవలెనని నిశ్చయించి యాకమిటీ
లో బొండెలుకను, సన్నయెలుకను, పొడుగెలుకను, పొట్టెలు
కను ఒకపందికొక్కును సభికులుగా వేసిరి.

బొం—(తనలో) పిల్లిమూతి యెదుటకు వెళ్ళి గంటక
ట్టితినా నన్నప్పుడు యది మింగివేయును. (ప్రకాశముగా) అ

యున్నా నేనీ కమిటీలో నుండుటకు వీలులేదు. నాకు వ్యవహారములు చాల నున్నవి.

సన్నయెలుక—(తనలో) బ్రతికియుంటె బలుసాకయిన తినవచ్చును. (ప్రకాశముగా) కమిటీ నాకెందుకు నేనూరికి వెళ్ళవలసిన పనియున్నది. ఇందులో నుండుటకు వీలులేదు.

పొడుగెలుక—నాశరీరములో జబ్బుగానున్నది. నేనిందులో నుండజాలను.

పొట్టి—నూమునలమ్మ సెలవులేనిదే నేనేపని చేయజాలను. ఆమె నడిగివచ్చిన తర్వాత యేసంగతి జెప్పెదను.

అగ్రాసన—అందరికి తలకొక పనియుండునప్పుడిందులో సభికులుగా నుండువారెవరు.

బొండెలుక—మీరుండండి.

అగ్రా—మీరేయుండరాదా?

సన్న—మీరేయుండరాదా!

అగ్రా—నోరు మూయండి.

పొట్టి—మీరు నోరుమూయండి.

అగ్రా—అనతలకి గంటించెదను.

బొండు—నీ వెవరవు గంటించుటకు?

పొట్టి—వెనుకకు వెళ్ళి అగ్రాసనాధిపతిగారి తోక కలుపును.

అగ్రా—(పొట్టిమొలకను పీకును)

బొంకు—(పంచెకొక్కు చెవికొరుకును)

అన్నియు—కరచుకొని పీకుకొని సభముగించును.

అప్పుడొక చుంచులేచి సభాసదులారా! సభ అల్లకల్లోల మయిపోయినప్పటికిని మనవిధి మనము చేయకతప్పదు. ఎంతో శ్రమపడి ఈప్రూట గోడలు కొరుకుటమాని ఇక్కడికి విజయంచేసిన అగ్రాసనాధిపతిగారికి మీపక్షమున అనేకవందనములు చేయుచున్నాను. మరియు గోదావరి యొడ్డుననున్న యీవాడవీధి బాగుచేయక మన నివాసము నిమిత్తమును మనము సభలు చేసుకొనుటకును దయదలంచి చిరకాలమునుండి యీలాగుననే యుంచిన మునిసిపల్ కమీషనరులకును వందనములు చేయుచున్నాను. క్రొత్తకమీషనరులు వచ్చినపక్షమున ఈస్థలము స్వాధీనము చేసుకొని బాగుచేసి మనలను లేవగొట్టుదురేమో యని భయమగుచున్నది. గనుక లోకోపకారబుద్ధిగల ఈయధికారులే శాశ్వతముగా నుండునట్లు భగవంతు డనుగ్రహించుగాకయని కోరుచున్నాను.

పాఠశాల పరీక్షాధికారి

(విష్ణుశర్మ, కృష్ణశర్మ ప్రవేశించుచున్నారు.)

కృష్ణ—ఓహో! విష్ణుశర్మ కాబోలు. ఎందాక పోవు చున్నారు?

విష్ణు—సంగ్రామపురము పోవుచున్నాను.

కృష్ణ—ఎందునిమిత్తము. అంత తొందరగా వెళ్ళవల వలసివచ్చినది. తమతో అనేకవిషయములు కుశలప్రసంగము చేయవలెనని కుతూహలము కలదు. వీలుకలుగునా లేదా!

విష్ణు—అయ్యో లేకేమి! తొందరగానే వెళ్ళవలెను. అయితే ప్రియమిత్రుడవు నీవుకలసినప్పుడు కొంతసేపుఇష్టాగోష్ఠి మాట్లాడక నేనెళ్ళిన రేపు నిందవేయవా! అదియునుగాక మన మిద్దరము ఒకేడిపార్టుమెంటులో పనిచేయుచున్నాము గావున ఎవరికి తెలిసిన సంగతులు వారువెల్లడిపర్చుకొని యుండుట మంచిదిగదా!

కృష్ణ—నిజమే. సంగ్రామ పురములో నేమ ఏమిపని కలదు.

విష్ణు—ఈరోజున మా రేంజీ ఉపాధ్యాయులకు సెంట్రల్ క్లాసు జరుగును. అందులో ఒకగు క్రొత్త అంశములను నేర్చుకొనుటకు ప్రతిఉపాధ్యాయుడును తప్పక హాజరు కావలసినదని పెద్దఅధికార్ల ఉత్తర్వులయినవి. అందుచేత పోవుచున్నాను.

కృష్ణ—సరిసరి. ఇంతమాత్రమునకేనా ఈ వేసవికాలములో మట్టమధ్యాహ్నమున పుట్టి మునిగినట్లు అట్టే పరుగెత్తుచున్నావు.

విష్ణు—అదేమి అట్లనుచున్నావు. మీకే బాధ లేదా?

కృష్ణ—నాకేమి ఉన్నదిగాని మా రేంజీలో అధికారులు స్వయముగా పాఠశాలలకువచ్చి తెలియని సంగతులు నేర్పి వెళ్ళెదరు. వాటిని సరిచూచుకొనుచుందుము. నెలకు ఒకసారి ఈసభ జరుగును. అందుకు అధిపతిగా మా రేంజీ సబ్ అసిస్టెంటు ఇన్స్పెక్టరుగారు క్రొత్త బోధనాపద్ధతులు బోధింతురు. అయితే ఈకాలములో దూరమునుంచి ఎండలోన వచ్చుట కష్టమని పల్లనివేళ ఏర్పాటుచేయుదురు. కొంచెము హెచ్చుతగ్గుగా వచ్చినను ఊరుకుందురు. బాబో (గుండెకొట్టుకొని) ఈలాటి ఎండలో అయితే ఇక బ్రతుకెందుకు. చావవలసినదే.

విష్ణు—శహబాష్. ఏమీ! మీ అదృష్టము. మీవారణ రంగపురములో నన్ను గూడ పంతులుగా యేర్పాటుచేయిం

చితివా హాయిగా బ్రతుకుదును. ఛీ, ఛీ, ఛీ, మాకు ఈ సంగ్రామ పురములో ఒక కర్కోటకుడు అధిపతిగా నున్నాడు. మాసబుఅసిస్టంటుగారు వాడిని ఏర్పాటుచేసినాడు 'పేనుకు పెత్తనమిస్తే తలంతా తెగగొరికినదట' అలాగే చంపుతున్నాడు. ఈమంచు వేసంగిలో చచ్చిచెడి అక్కడకు వెళ్ళడమే కాని ఏమీ క్రొత్తసంగతి అనేముక్క లేదు. మరచిపోయినాను. వాడికి క్రొత్తసంగతి అనగా ఏమి తెలుసును. ఆసకట్టకు పూర్వమందు (టయినింగు అయిన పీనుగునకు మామూలు) చూపుడు (వ్రేలుమీద ముక్కనుంచి బొటనవ్రేలి గోటితో మీటుచున్నట్లు అభినయించుచూ) ఏదీ అని ఊపిరి సలుపనివ్వడు. ఇది ఏమిపాపమో జీతములా బహుస్వల్పము. మన కుటుంబమా బహుపెద్ద? వాటితో పోషించుకొనేసరికి తాడుతెగి తప్పేలా నూతపడుచున్నది. పోనీ అయ్యా! ఆజీతములు అయిన నెలాఖరునకు వచ్చునా అంటే మూడు నెలలు గడచిన తరువాత ఒక నెల జీతమువచ్చుచుండును. ఈలావుంటే వీడికి మామూలు ఇచ్చేదో మీరే ఆలోచించండి.

కృష్ణ——ఇవ్వకపోతే వీడివల్ల ఏమవుతుంది. ఇదివరలో కొంచెము కాకపోతే కొంచెము కాగితములు, వ్రాత మొదలయినవి మనము వీడిద్వారా పంపేవారము. ఇప్పుడు ఏమీ తే

దూ ఆఖరుకు. కలము సిరాబుడ్డి తీసికొని ఒక్క లావా పెన్సిలు, రెండు కాగితములు ఇచ్చినారు. ఇంతే కాగలుగచేసిన పాము.

విష్ణు—హా! హా! హా! (నవ్వును) ఏమిటి. ఏమిటి (ఆశ్చర్యముగా) ఇంకా నేను కన్నులు మూసుకొనే యున్నాను. నీవు ఎక్సెలెంటు (Excellent) మాట చెప్పినావు. నాకు ఈరోజున తిండి అక్కరలేదు బాబూ. అయితే సర్టిఫికేటుకూడా మాన్పించినారా?

కృష్ణ—దానివల్ల నీకేమి బాధయున్నది. పోనీ పాఠశాలకువచ్చి పరీక్షఅంటూ చేసి తరువాత తోచిన దస్తాకాగితాలు వ్రాసిపెడతాడు. అవి ఎవరికి కావాలి. మునసబు సర్టిఫికేటిచ్చిన యెడల అవి మన నేమిచేయును. అది వక బాధలోదా?

విష్ణు—చాల, చాల, బాధకాదా! సర్టిఫికేటునిస్తే మనతోబాటు తిండి తింటే బాగాయుండును. ఆలాకాదు. పైత్యకము నేతిపోపులు, వేపపిండ్లు, తలంట్లు, ధనియాలు, గానుగపొడి, మిరియాలచారు, కందిఅప్పడములు ఉప్పులూ, నగ్గిపెరుగ్గవ్వపు పరవాన్నము, పెండలము చిర్రిగుమ్మడి వరిగి నేతిలో వేయించినకూర మొదలైనవి కావలసినవని చెప్పుకొని తింటాను. లేకపోతే నిప్పులు త్రొక్కిన కోతివలె గంతులువేసి సర్టిఫికేటు జబ్బుగానున్నదని బుక్కలింకా వ్రాసిపోతాడు. ఈ బాధకంటె

లేక వ్రాశేవాడు. ఏలాగైనా వ్రాస్తాడని తెగించితిండిపెట్టడమే మానినాను. ఇప్పుడు గంతులు మరింత ఎక్కువయినాయి.

కృష్ణ—అందుచేతనా. ఈయెండలో వెళ్ళకపోతే సవు కరికి ఇబ్బంది వస్తుందని పరుగెత్తుచున్నావు.

విష్ణు—యెబ్బే! తాటాకు చప్పుళ్ళకు తోడేళ్ళు బెదురునా! నేనా వీటి డాబులను జడిసేవాడను.

కృష్ణ—మీ రేంజీలో చరిత్ర బహుబాగా యున్నదే! మాకే బాధ లేదుగాని మాస్కూలు హెడ్డుమాస్టరు పూర్వపు ట్రెయినింగువాడు అగుటచేత మామూటలు, పాటలు, ఆటలు, తోటలు, గీతలు ఆయనకు పనికిరావట. గుంట ఒ. న. మః లు చెప్పవలసినదని అంటాడు. అది పై అధికార్లు నిషేధించినారు. మనము ఆలా చెప్పకూడదు అని అనేసరికి మామీద కక్షపట్టి యేలాగైనా అక్కడనుంచి సాగనంపాలని తల్లకిందుగా తపసుచేశాడు కాని సాగలేదు. అంతట నోరుమూసుకొని కుక్కిన పేనువలె పడియున్నాడు.

విష్ణు—మే మందరము తోడిదొంగలమే గనుక మాలో మాకు అంతగా తగులాటము లేదు. వచ్చినను సద్దుకొని యుంటాము కాని సాగనంపాలనే ఆలోచనలు పట్టుకోము.

కృష్ణ—మంచిది. అలాగే వుండవలెను. సరే కథ బాగానేయున్నది. మీగోల మాకు లేదు. మాగోల మీకు లేదు.

కాని జీతములు మట్టుకు త్వరగా రాకపోవడము చాలా కష్ట
ము. మీ రేంజీ అంతా ఈలా కాకిగోలవలె నున్నదికాబోలు.

విష్ణు—గోలకాకపోతే మరేమిటి. మూడు నెలలకైనా
ఒక్క నెల జీతము రాకపోతే గోలకావడము ఆశ్చర్యమా?

కృష్ణ—పాపము బ్రతుకలేక బడిచదువని పెద్దలు అనె
దరు. ఇందుకనే కాబోలు.

విష్ణు—సరిమాట. అబ్బే! ఆలా అనుట మంచిది కా
దు. కంబళిలో తింటితినేటప్పుడు బొచ్చులెక్కపెట్టిన ప్రయో
జనమేమున్నది. ఇంతకు ఆఫీసులలో గుడ్డినజ్జు బయలుదేరినది,
లేకపోతే మూడునెలలకు ఒక్కజీతము రాదయ్యా?

కృష్ణ—అవునవును. ప్రొద్దెక్కినది. ఇకపోవుదును. చాల
దూరము పోవలసియున్నది. ఇట్లనే కలుసుకొని నప్పుడు దయ
యుంచి సమాచారములు తెలుపుము. సెలవు తీసుకొని
వెదను.

విష్ణు—దయయుంచుదును.

—•కామయ్యపంతులు•—

-ప్రహసనము-

(హరిదర్సు, కామయ్యపంతులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

హరి—ఏమండీ కామయ్య పంతులుగారు మీరిప్పుడు మకాము ఎక్కడ పెట్టినారు?

కామ—నా మకాము గోదావరిలో పెట్టినాను.

హరి—అదియేమి! అంత విసుగుకొంటూ కోపముగా మాట్లాడుచున్నారు! (నవ్వుచూ) గోదావరిలో అంటె స్థలు స్టేషనులోనా?

కామ—స్టేషనులో కాంగ్రెసు గోవుపాదాల రేవువద్ద ఈతాకుల పాకలోను.

హరి—అయ్యో! అయ్యో! ఇదియేమి. ఎంతవిచారకరముగా మాట్లాడినారు? ఏమిటీ, అంత ఉపద్రవము సంభవించినదా? ఇంటివద్ద మనవారు అందరూ కుశలమా?

కామ—(దీనస్వరముతో) ఆ, కుశలమేగాని నాకు గొప్ప నష్టమొకటి సంభవించినది. అందుకొరకు విచారించుచున్నాను. అంతేగాని నీపైన నాకేమి కోపము?

హరి—ఎన్నడునూ మన ఇంటనంట లేని పలుకులు వినవలసివచ్చినవి. ఏదీ ఆసంగతి పూర్తిగా చెప్పు సావకాశముగా విందును.

కామ—ఏమీ లేదూ! నాకు పూర్వమునుంచి ‘‘సాఫ్ సీదా, కూడాయున్ననూ’’ అనే రెండుమాటలు మాటల సందర్భములలో రావడము అభ్యాసమైనది. ఆసంగతి కుర్రివెధవలు కనిపెట్టి నేను కనిపించడము తరువాయిగా ‘కూడాయున్ననూ’ అని యనుట ప్రారంభించినారు. అప్పుడు వీళ్ళను కొంచెము బెదరించినాను. అందుపైన మూక మరింత ఎక్కువగా పిలుట ఆరంభించినారు. ‘ఓహో శృతితప్పి రాగానికి పడ్డది,’ అని గ్రహించి ఆ మాట రానివ్వకుండా మాటలాడుటకు ప్రారంభించేసరికి ‘‘సాఫ్‌సీదాగా’ అనేమాట ఎక్కువయినది. దీనిని కూడాయున్ననూ పలుకకుండవలెనని ప్రయత్నించినానుగాని నా తరము నా అబ్బతరము కాలేదు. ఈసరికి దేశములో మూడు వంతులు ఈమాటలనుగూర్చి వెల్లడైనది. ఇప్పుడు పెద్దవాళ్ళు కూడాయున్ననూ నన్ను చూచినప్పుడు అనడము ప్రారంభించినారు. సిగ్గుచేత సాఫ్‌సీదాగా చచ్చిపోతున్నాను. పైగా గ్రామంలో పోట్లాటలుకూడాయున్ననూ ఎక్కువయినవి. రాత్రింబవళ్ళు ఇదే మనోవ్యాధి. దీనికే

మైన సాప్‌సీదాగా ప్రతిక్రియ నీవు ఆలోచించవలసినదని కోరుతాను.

హరి—అదెంత భాగ్యము, ఏగృహస్తునితోనైనా ఈ తీరుగా కల్పించుకొని పోట్లాడినట్లయితే కట్టుకొల్చి మెడచుట్టూ పెట్టును. అంతట ఈ మనోవ్యాధి పూర్తిగా వదులును. ఇదే నాకు తోచిన ప్రతిక్రియ.

కామ—(విసుగుకొనుచు) ఇశ్, ఎప్పుడూ అదే వేళాకోళ మటోయి. సమయా సమయములు లేవా? (ముఖము చిట్లించి) ఎశ్చే! నీతో అంతా అసిఘాతమే సుమీ!

హరి—ఆ! కాకపోతే ఏమిటి, చిన్నవాడవా చిటిక వాడవా కట్టుకుంకులవలె నీకీ ఉడుకుమోతు తనమెందుకు? అంటే అన్నా రంటావు గాని ఇప్పుడు నీవు నాతో మాట్లాడుతూ అనేక సార్లు 'కూడాయున్ననూ, సాప్‌సీదాగా' అన్నావు. నీవు మానినది ఎక్కడచెప్పు. అంటే కోపముగాని 50 సంవత్సరములువచ్చి, పండ్లు ఊడిన ముసలితాతకు నీ కీము కోపితన మెందుకయ్యా?

కామ—ఇదా తుదకు నీవు నాకు చెప్పెడి ఆలోచన. బహుబాగాయున్నదే! ఆఖరుకు నీకుకూడా యున్ననూ సాప్‌సీదాగా నన్ను దిట్టుచున్నావూ?

హరి—బాబో నాతో కూడా బూతులాడతావా ఏమి టి? నా గ్రిహచారమువలన నీతో రావలసివచ్చినది. (తనలో) ఇదివిమి దైవమా మాకు వీడు దాపరించినాడు.

కామ—చాల్లేవోయి నీవు సంగతి సందర్భము లాలో చింపవు. ఏదో శాస్త్రము చెప్పినట్లు “పిల్లికి చెలగాట ఎలుక కు ప్రాణతల్లాటలా గున్నది.”

హరి—ఆమాటలన్నీ ఎందుకుగాని నీవు ఒకపనిచేసితి వా నీకు తప్పక ఈబాధ పోవును. ఏమిటా? ఇక్కడనుంచి నీమకాము ఎత్తి బలేరామస్వామి గుడివద్దర పెట్టు. అక్కడ కు ఎవరూ రారు. నీ అధికార్లు వచ్చినవూ రైలుమార్గము ద గ్గిరనే యున్నది. ఆలాచేస్తే బాగా యుంటుంది.

కామ—అయ్యో! ఆలావ్రాసుకొన్నా నయ్యా! వల్ల కాదని పై అధికార్లు వ్రాసినారు. చావనా?

హరి—ఆలాగైతే చప్పున 6 నెలలు సెలవుపెట్టుకొని అందుమీాద బదిలీ ప్రియత్నము చేసుకుంటే చాలా వీలుగా నుంటుంది. సాధారణముగా ఇప్పట్లో అర్ధసంవత్సరము సెల వు అకాత్తుగా పెట్టితే ట్రాన్సుఫరు కోసమే గావలయు నని వెంటనే పై అధికార్లు ఆలా చేస్తూ యున్నారు. పోనీ ఆలా చేయుము.

కామ—(వెరిగుడ్) ఓరి పిడుగా! నీకు ఎన్ని ఎత్తులు తెలుసు. రెండు నెలలుమాత్రమే సెలవు పెట్టినాను. దీర్ఘ శెలవు మాత్రము పెట్టలేదు.

హరి—పోనీ ఇప్పుడైతే ఏమి! మరియొక మంచి సలహా ఇచ్చేదను. విను వెంటనే, రు 5 లు తీసుకొనివెళ్ళి డాక్టరు గారు చేతిలో పెట్టి జబ్బుగా నున్నట్లు సర్టిఫికేటు పుచ్చుకొని సెలవు పెంకాస్తు పెట్టి అందుమీద సెలవు శాంక్షన్ అయి గిరిగిరా, గిరగిరా, తిరుగుతూ మూడోనాటికి వస్తుంది.

కామ—అవును నిజమే గాని ఆయన నన్ను మొన్నటిరోజున కూడాయున్నసూ, అన్నాడు అందుకని పోట్లాడినాను. వానికి నాకు మాటలులేవు. అదిగాక డబ్బుయొక్కడ తేను. కన్ను పొడుచుకుందామంటే కానిలేదు. ఏమిచెయ్యను.

హరి—(ఆశ్చర్యముతో) ఓహో, నున్నపిడత లాగున్నావే! ఎక్కడచూద్దా మన్నా నీకంతా విరోధులేనా? అనుభవించు. నేనేమి చెప్పుటకు నామనస్సు తోచకున్నది. అయితే డబ్బులేదని గోల పెడతావుగాని ఈమధ్య కొత్తకోపులు వేసినావట తెలిసినదిలే!

కామ—(తెల్లబోయి) అదేమిటి బాబూ! "మురిగిన నక్కమీద తాటిపండు పడ్డట్టు" ఏదో కొత్తకోపులు, పాత చేరములు అని ఆరంభించినావు?

హరి—ఆ! ఏమిటోయీ, ప్రతిమాసములోను జరుగు సెంట్రల్ క్లాసులో ఉపాధ్యాయుల కంటెను పరీక్షలు చేయుదునని బెదురుపెట్టి, అవమానము రాకుండా ప్యాసు అయ్యేటట్లు చేయుదునని ఉశక్కిమాటలు చెప్పి, మనిసి ఒకటికి రెండు రూపాయలు చొప్పున కొంచరిస్తే లాగినావుకదా! ఇప్పుడు ఏమిచేసినావు?

కామ—(వణకుచు) అయ్యగారో, కొంప పోయినాను ఇక దిక్కేమిటిరో (రొమ్ము బాదుకొనుచు నేలమీద చతికిల పడినాడు)

హరి—నీజీవనమునకు మరేమీభయము లేదు. విచారింపకు లే. (చేయిపట్టి లేవనెత్తును) నాకు విశ్వకర్మ చెప్పినాడు. వాడికి నాకు ప్రాణస్నేహము. వాడితో నేచెప్పి నీకేమి యిబ్బంది లేకుండా చేయుట సరికదా? దుఃఖపడకు.

కామ—వాడు యెప్పటికైనా నాకొంప తీస్తాడని భయముతోనే యున్నాను. అట్లే తీసినాడు. బాబూ నీవక్కడ కనిపించాడు. అక్కడకు తప్పకుండా నన్ను తీసుకొనివెళ్ళి మాయిద్దరకు రాజీపర్చి నాజీవనము నిలుపుతండ్రీ. నన్ను రక్షింపు రక్షింపు. (కాళ్ళుపట్టుకొను చున్నాడు)

హరి—ఫరవాలేదు. భయపడకు నేను నిన్ను వెంటతీసుకొని వెళ్ళి విష్ణుశర్మతో చెప్పి మీాయిద్దరకు తగవులాటయు లేకుండా చేసెదని పద, పద.

—పాతాల ధర్మయ్య—

అయ్యా!

నేను భూపాలపట్టణములో నొకపాత శాలలోనుపాధ్యాయుడుగా నున్నాను. నాపేరు ధర్మయ్యపంతులు. పూర్వము మాయింటిపేరు మరేదో ఉండేదికాని నేను చిన్నప్పటినుండి స్కూలు పిల్లలకు పాఠాలు చెప్పుచుండుటచేత పాఠాల ధర్మయ్యపంతులని లోకులు పల్కుతారు. నేను కూడా పూర్వపింటిపేరు మరచిపోయి పాఠాల ధర్మయ్య యని రిజిష్టరులోను, ప్రామిసరీ నోట్లలోను, దస్తావేజులలోను, వాడుకచేస్తున్నాను. పాఠాలు లోకములో అనేకులు చెప్పుచున్నప్పటికి పాఠాల ధర్మయ్య అనే పేరు నాయందే సార్థకము. ఏలాగంటారేమో జలములో బురద నత్తగుల్లలు నాచు చేపలు మొదలైనవి పు

టుచున్నప్పటికి "జలజము" అనేపేరు తామరపువ్వుకే సార్థకము. పాతాల ధర్మయ్య అనే నేను భూపాలపట్ణమువచ్చి వక సంవత్సరమైనది. రాగానే వొక స్కూలులో పని దొరికినది. ఇంతకు ముందు నేను సజ్జననగరములో వొక స్కూలులో సహోపాధ్యాయునిగా నుండి, జాగ్రత్తగాపనిచేస్తుండగా ఆ హెడ్‌మాస్టరుకు నాకు సరిపడిందికాదు. అందుచేత అక్కడ పని మానేసి రంగపట్టణము వెళ్ళితిని. అక్కడొక స్కూలులో చేరి పని చేయుచుండగా తక్కిన మేస్టర్లకు నాకు సరిపడిందికాదు. అందుచేత ఆవూరినుండి బయలుదేరి శంకరపురం వెళ్ళితిని. శంకరపురంలో యింకొకబడిలో చేరి పని చేయుచుండగా వూళ్లోవాళ్ళకూ నాకూ మనస్పర్థలు బయలుదేరినవి. నూరు కాకులలో నొక కోయిలలాగ నేనావూళ్ళో వుండగూడదని ఆదుర్మార్గుల విడిచిపెట్టి చిట్టచివర కిక్కడికి వచ్చితిని. వచ్చినందు కిక్కడకూడా పని దొరకినది. నేను మీకందరకు ముఖ్యముగా వ్రాసేదేమంటే:- నేను పిల్లలకు పాఠాలు చెప్పడములో అసమానమైన ప్రజ్ఞకలవాడను. నాదగ్గిర జేరిన పిల్లలు తప్పకుండా పరీక్షలో పాసయి తీరుతారు. మాస్కూలులో చదివే పిల్లలైతే మరీ ముఖ్యంగా ప్యాసై తీరుతారు. నాప్రజ్ఞ సరిగా యీగ్రామములో వారికి తెలియక చదువునిమిత్తం పిల్లలను నావద్దకు సరిగా పంపటంలేదు. అందుచేత ఈ

విజ్ఞాపనం వ్రాయవలసి వచ్చినది. వెనక నేను రంగపట్నంలో వుండేటప్పుడు నాయింటివద్ద ప్రైవేటు పాఠములు చెప్పుకొనుటకు నాల్గోతరగతి పిల్లలు ఇరవైమంది, మొదటిఫారము వాళ్ళు పదిహేనుగురు, రెండోఫారమువాళ్ళు పన్నెండుగురు, మూడోఫారమువాళ్లు యెనమండ్రుగురు, మాయింటికి వచ్చేవాళ్ళు. ప్రొద్దున్న కొంతమంది, సాయంకాలం కొంతమంది వచ్చేటట్లు ఏర్పాటుచేసినాను. మూడోఫారం పిల్లవాడు మూడురూపాయలు, రెండోఫారంవాడు రెండున్నరరూపాయలు, ఒకటోఫారంవాడు రెండురూపాయలు, నాల్గోతరగతివాడు ఒకరూపాయి చొప్పున నాకు జీత మిచ్చునట్లేర్పాటు చేసినాను. ఈపురం వచ్చినప్పటినుంచి నావద్దకు విశేషంగా పిల్లలు రావడంలేదు. నాప్రజ్ఞ తెలియకపోవడంచేతనో లేక తుంటరులైన మాస్టర్లుకొందరు చేతావాతాగాని అపాత్రులు పాఠాలుచెప్పలేకపోయినప్పటికి మేము బ్రహ్మాండనాయకులము, మేము చెప్పగలము అని తల్లిదండ్రులను మోసంచేసి, పిల్లలను తీసుకవెళ్ళిపోవడంచేతను, నాకేసి యెవరూ చూడడములేదు. అటువంటి మోసగాండ్రవద్దకు పిల్లలను పంపవద్దు. నేను మీపిల్లలయొక్క క్షేమమే చూచేవాడనుగాని డబ్బుమాత్రమే చూచుకొనేవాడను కాను. పిల్లలను యేప్రకారము పరీక్ష పాసుచేయించాలో నాకు తెలిసినట్లు మరొకరికి తెలియదు. ఆయుపాయమే

మిటంటారేమో! అది పరమరహస్యము. నేను మేస్టరు సగుట చేత ప్రశ్నలకాగితములు హెడ్మాస్టరుగారు నాకుచూపి స్తారు. నేను చాలా బుద్ధిమంతుడను. ఏకసంతగ్రాహిని గనుక కాగితం చూడగానే ప్రశ్నలన్ని నామనస్సు కెక్కిపోతాయి. వాటినన్నిటిని యేదోవిధంగా కష్టపడి జ్ఞాపకముంచుకొని నా యింటివద్ద ప్రైవేటుగా నావద్ద చదువుకొను పిల్లలందరికి ఆప్ర శ్నల జవాబులు నూరిపోస్తాను, దానితో నాదగ్గిర చదువుకొ న్నవాళ్ళందరు ప్యాసవుతారు. ఇదిగాక పరీక్షసమయములో నాతాలూకు పిల్లలు వ్రాస్తున్నప్పుడు, నేను వాళ్ళదగ్గరకు వెళ్ళి, వాళ్ళు తప్పుమార్గం తొక్కుతుంటె కొన్నికొన్ని సవుజ్ఞలవల్ల తప్పన వాళ్ళకు తెలియచేస్తాను. వీలైనప్పుడు కాగితంముక్కల మీద రెండుమూడు ప్రశ్నలకు జవాబు వ్రాసి వాళ్ళ చేతికి స్తాను. అదిన్నిగాక పిల్లలు వ్రాసిన కాగితములు దిద్దుటకై నా వద్దకు వచ్చినప్పుడు నాతాలూకు పిల్లవాళ్ళు అదివరకు వ్రాసి నకాగితములు తీసివేసి, తిరిగి వాళ్ళచేత ప్రశ్నములకు జవా బులు వ్రాయించి యీకట్టలో పెట్టి బాగా మార్కులు వేస్తాను. నీవొక్కడవు మార్కులు వేస్తే చాలునా? తక్కిన పాఠములలో మార్కులు రావద్దా అందురేమో? నావలెనే ప్రయివేటు ట్యూషనులు చేసే మాస్టర్లు మరికొందరు మాస్కూలులో వుంటారు. వాళకూనాకూ రాజీనామా. మీఆవుకు గడ్డంటే

మీపిల్లవాడికి పాలంటారు. వాళ్ల తాలూకు పిల్లలకు నేను మార్కులు వేయడం, నా తాలూకు పిల్లలకు వాళ్ళు మార్కులు వేయడం. యిదే రాజీనామా? మీస్కూలులో పిల్లలుగాక వేరేస్కూళ్ళలో పిల్లలైతే మీరేలాగు సహాయంచేస్తారని మీరు నన్నడుగవచ్చును. దానికికూడా వుపాయముంది. ఆస్కూళ్ళలోకూడా టీచింగులుచేసే మేష్టర్లుండకపోరు. వాళ్ళకూ నాకూ రాజీనామా. ఇవిగాక యింకా అనేక వుపాయము లున్నవి. శతకోటిదరిద్రములకు అనంతకోటి వుపాయములు. మీస్కూలు మేనేజర్లు, మీ హెడ్డుమేష్టర్లు మీఆటలు సాగనిస్తారా అని మీరందురేమో? హెడ్డుమేష్టరును బుట్టలో బెట్టవచ్చు. ఒకవేళ అతడు బుట్టలో పడకపోయెనా, కమిటీస్కూళ్లలో కమిటీలో వొకరిద్దరు మెంబర్లను గట్టిగా పట్టుకొంటె వాళ్లు మా జోలికి రారు. వాళ్లు మామీద యీగను వాలనియ్యరు. మ్యునిసిపల్ స్కూలైతే వొకరిద్దరు కమీషనర్లను గట్టిగా పట్టుకుంటేసరి. హెడ్డుమాష్టరు యేమీ చేయలేడు. ఆయనమీద మేమే అధికారము చేయవచ్చును. ఈపైసంగతులన్నీ తెలుసుకొని మీపిల్లవాళ్ల క్షేమము ఆలోచించుకొని విద్యార్థులను నావద్దకి పంపించండి! నాలాభము చూచుకొని చెప్పడంలేదు. మీలాభం నేను విద్యార్థులపాలిటి కల్పవృక్షమును. నాసంగతి తెలిసిందంటే యిస్కూలు పిల్లలు తియ్యనీటికి చా[illegible]

నావద్దకెక్కుతారు. వచ్చినారా బాగుపడినారన్నమాట. రాక పోతె చెడిపోతారన్నమాట.

—అత్త కోడరికము—

(పార్వతీ పరమేశ్వరులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

పార్వతి—స్వామీ! ప్రాణికోట్లకు సందేహములు తీర్చుటలో మీయంతవారు లేరు. పూర్వకాలమున మహర్షులకు వేదశాస్త్రములందు సందేహములు తోచగా దక్షిణామూర్తి రూపమెత్తి వారి సందేహముల నివారించినారు. ఇప్పుడు నాకు గొప్ప సందేహ మొకటి గలిగినది. అది దేవరవారు నివారింప వలయును.

పర—పార్వతీ! నేనెరింగినంతవరకు నన్నడిగినవారి సందేహములు తీర్చుచుందును. నీకు బుట్టిన సందేహములుకూడ దీర్చవలయునను గుతూహలము నాకు గలదు. అది యేదో త్వరగాజెప్పు.

పార్వ—స్వామీ! మీరు సర్వజ్ఞులు. మీకు తెలియని హాంశములుండవు. అందుచేతనే మిమ్మడుగుచున్నాను. భూలోకములో అత్తకోడరికము లేనియిల్లు లేదని జెప్పుకొనుచున్నారు. మనుష్యులలో నిటువంటి బాధ లేల యుండవలయును ఇది మనుష్యులలోనే యున్నదా? దేవతలలో గూడనున్నదా? మొట్టమొదట నిది యెవరివద్ద పుట్టినది? ఈసంశయములన్నియు నన్ను చిరకాలమునుండి బాధించుచున్నవి.

పర—పార్వతీ! ఇది గొప్పప్రశ్నయే. అత్తకోడరికపు బాధ ననుభవించినవారికే తెలియునుగాని యితరులకు తెలియదు. నీకత్తగారు లేదుగావున నాబాధారుచి యెట్టిదో యెఱుగవు. పోనీ కోడళ్ళ ముచ్చటలు నీకు తెలియునేమో యనుకొందమన్న నీకుమారులకు వివాహములులేవు. అనుభవజ్ఞానము లేకపోవుటచేత నీకు సంశయముండుట సహజమే. సంశయనివారణము చేయుచున్నాను విను. ఇది మొట్టమొదట దేవతలలోనే పుట్టినది.

పార్వ—ఏమీ. దేవతలలోనే పుట్టినదా? ఇదివర కెప్పుడునేను వినలేదే.

పర—ఇదిగో! ఇప్పుడు విను. దేవతలలో లేకుండ మనుష్యులలోనికి వెళ్లలేదు. బ్రహ్మదేవుడు విష్ణుమూర్తికి కొడుకు

కానుగదా. బ్రహ్మదేవునిభార్య సరస్వతికదా. అందుచేత లక్ష్మీదేవికి సరస్వతీదేవి కోడలైనది. ఆదిని వారిద్దరికి గొన్ని కారణములచేత వైరముసంభవించినది. అది మొదలుకొని లోకములో నత్తకోడరికము బయలుదేఱినది.

పార్వ.—వారిద్దరికి విరోధములు కలిగిన కారణమేమి?

పర.—కావలసినన్ని కారణము లున్నవి. కారణములేనిదే కార్యముజరుగునా? లక్ష్మీదేవి పాలసముద్రుని కూతురగుటచేతను, శ్రీమన్నారాయణమూర్తియొక్క భార్యయగుటచేతను సకలసంపదలు గలదగుటచేతను పైగా అత్తగా రగుటచేతను తన కెక్కువగౌరవము కావలయునని కోరుచుండును. సరస్వతీదేవి సకలవిద్యలు నేర్చుకొన్నదగుటచేత చదువుకొన్నదానికెక్కువగౌరవ ముండవలయునని యామె పట్టుపట్టెను. నేను ధనవంతురాలను నాకెక్కువ గౌరవముండవలయునని లక్ష్మీదేవి పట్టుపట్టెను. పట్టింపులు క్రమక్రమముగ పెరిగిపోయినవి. అత్తకు గోడలకు చూపులు మాటలు పోయినవి. సరస్వతీదేవి తనభర్తనుదీసికొని సత్యలోకమునకువెళ్లి వేరింటికాపురము పెట్టినది.

పార్వ.—దేవతలలో పెద్దలు వారిని కొంచెమైన మందలించలేదా? విష్ణుమూర్తి వివాదము నణచుటకు ప్రయత్నము చే

య లేదా? బ్రహ్మసృష్టికర్తగదా, ఆయనదైన కొంచెమాలో చించ లేదా?

ప—బ్రహ్మదేవుని విష్ణుమూర్తిని మండలించగల పెద్ద లెవరున్నారు? అదిగాక ఎవరిభార్యమాటవారికి పథ్యము. లక్ష్మిదేవి మాటయందె విష్ణుమూర్తికి నమ్మకము. ఎదురో మాన్యమీాద నెక్కి యానిడ తన్నుచున్నప్పు డాయన యేమిచేయ గలడు? ఇక బ్రహ్మదేవునిమాట చెప్పనేల? ఆయనకు నాలుగు మొగములున్న మాటెగాని యన్నిమొగములు వెఱ్ఱిమొగ ములె. భార్యనాలుకమీాద కూర్చుండునంటే నమ్మ. ఆమె యేలాగునమాట్లాడించిన నాలాగున మాట్లాడును. అదిగాక బ్రహ్మదేవు డన్నింటికి సృష్టికర్తయగుటచేత నక్కకోడరికము నకుగూడ నాయన సృష్టికర్త కావలయునని భార్యను మందలిం చక ఆవైరము క్రమముగ బెరుగనిచ్చెను.

పార్వ—ఇప్పు డావైర మేస్థితిలోనున్నది? పాపము వారికుటుంబములో నైకమత్యము చెడిపోయినది గాబోలు.

పర—వారికుటుంబములోనేగా దైకమత్యము చెడిపో యినది: వారు లోకకుటుంబులుగావున లోకమంతయు చెడిపో యినది.

పార్వ—ఇదియేమియాశ్చర్యము? వీరువీరు తగవులాడి లోకములో నైకమత్యము చెరుపుటయేమి?

పర—వివాదములలోనున్న చమత్కారమేయది. అసలువాళ్ళు హాయిగనుండగ నడిమివాళ్లకు నలుగుడెక్కువౌను. లోకములో గొందరు సరస్వతీ దేవినిమాత్రమె పూజించి యామెయనుగ్రహమునకు బాత్రులగుచున్నారు. అటువంటివారి మీద లక్ష్మీదేవికెంతో కోపము. కోడలున్నయింటికి తాను స్వయముగా వెళ్లదు సరిగదా, కోడలు నాశ్రయించినవారు తన్ను రమ్మనియెంత బ్రతిమాలినను నెన్ని పూజలుచేసినను నెన్ని మొక్కులు మొక్కినను వారికేసిచూడనైన జూడదు.

పార్వ—సరస్వతి కూడ నట్లేచేయుచున్నదా?

పర—సందేహమేల? ఆయత్తకోడలు కాదా యామె. అత్తగారినాశ్రయించిన లక్ష్మీ ప్రసాదులదగ్గరకు ఈకోడలు వెళ్లదు. సరస్వతీ ప్రసాదులయింటికామె వెళ్లదు. దీని కుదాహరణములనిమిత్తము వేరె వెదుకుకొననక్కరలేదు. జ్ఞానసంపన్నులైన మునులు వేదాధ్యయనసంపన్నులు, తర్కవ్యాకరణాది శాస్త్రములు చదివిన పండితులు యుదాహరణులై యున్నారు. ప్రభువులు లక్షాధిపతులు కోటీశ్వరులు కన్నుముక్కు చెవులుగల యుదాహరణులై యున్నారు. సంపన్నులకు చదువులురావు. పండితులకు భాగ్యములురావు.

పార్వ—స్వామీ! మీరీవిషయము చక్కగ సమర్థించినారు గాని కొన్నిచోట్ల ధనవంతులు విద్యావంతులై గనబడుచున్నారు. విద్యావంతులు భాగ్యవంతులై కనబడుచున్నారు. దానికేమి చెప్పెదరు?

పర—చెప్పుట కేమున్నది? ప్రతిసూత్రమునకు మినహాయింపు లుండకపోవు. తల్లికి బిడ్డమీద ప్రేమ సహజము కదా. బిడ్డలను చంపిన తల్లులులేరా? అవిధముగానే సామాన్యసూత్రమునకు విశేషసూత్ర ముండును.

పార్వ—సరే తెలిసినది. లక్ష్మీసరస్వతులే అత్తకోడఱికముతో విర్రవీగుచుండగా లోకులు మనకేమని విజృంభించినారు. సరే సందేహము తీరినది. వెళ్లుదమురండు.

(నిష్క్రమించుచున్నారు.)

వరశుల్కము

రంగము 1.

వెంకటారావుగారి చావడి.

(వెంకటారావుగారు, పురోహితుడు భైరవశాస్త్రుల్లు ప్రవేశము.)

భైర—వెంకట్రావుగారూ! ఆయన వెయ్యిన్నూటపదార్ల కంటె నెక్కువ యివ్వలేడట. మీయభిప్రాయ మేమిటి?

వెంక—పిల్ల సలక్షణముగానున్నది. తెలివైనది. కాని మన వెత్తికుంకను చూచెనా, వాళ్ళుయిచ్చుటకు, వప్పుకోరు. వీనిని చూపించకుండా వప్పుకోవాలి. వరదక్షిణ బొత్తిగా తక్కువ. నాతాహతుకు తగినట్టు లేదు. తక్కువదక్షిణకు వప్పుకుంటే అనుమానిస్తారేమోయని భయముగా నున్నది.

భైర—చూడండి. మీరు బలవంతముగా వప్పుకొన్నట్టు చెపుతాను కాని మరొకలాగున చెప్పను. మీపిల్లవానికి మంచిసంబంధములురావు. వానిని చూచినవారందఱు మూతిముడిచి వెళ్లిపోవుచున్నారు కదా. ఇంక సంశయమెందుకు?

వెంక—మీయభిప్రాయ మేమిటి? వాడు బొత్తిగా శుంఠ నుకొన్నారా యేమిటి? వానికి మనస్సులో ఎంతయాలోచన

యున్నదనకొన్నారు. ఆవులిస్తే ప్రేవులు లెక్కపెడతాడండీ. కాని యెవరినైనా చూస్తేకొంచెము భయము. ఈ కాలపు కుఱ్ఱవాడు కాడండీ. మీరెప్పుడైనా వానిని కదిపి చూచారా?

ఖైర—ఆ మీరు వేరే చెప్పవలెనా! మీకుఱ్ఱవాని తెలివితేటలు నే నెరుగనూ. ఏమైనాసరే వానికి యింతకంటె మంచిసంబంధములేదు. నే నెన్నివిధాల చెప్పి వారిని వప్పించానో మీ కేమైనా తెలియునా? మీపిల్లవాడు చెన్నపట్నంలో చదువుకొనుచున్నాడనియు, అక్కడ బావమరదిగారు సకలవిధముల కనిపెట్టి జాగ్రత్తగా చదువు చెప్పించుచున్నాడనియు జెప్పినాను.

వెంక—ఏమిటి. ఎంతకథ చెప్పినారు. కాని ముందు ముందు సంబంధము కలిసినతరువాత మనవాని తెలివితేటలు కనిపెట్టలేక పైచూపులను చూచి వెర్రివాడని అంటారేమో అని సంశయించుచున్నాను.

ఖైర—వారు తరువాత ఏమనుకుంటే నేమి మన కుఱ్ఱవానికి పెండ్లి అవుతుంది. మన తాహాతుకు తగినట్లు కట్నమువస్తుంది. అంతేచాలు.

వెంక—నా తాహాతుకు వెయ్యిన్నూటపదార్లా, ఎవరైనా వింటే నవ్వరటయ్యా.

భైర—చూడండి అల్లా అనకండి. అప్పుడే పదిగంటలు కావచ్చినది. పదకొండున్నరకు వర్జ్యము. కావున వెంటనే వెళ్ళి నిశ్చయము చేసికొనుటకు తీసికొనివస్తాను. ఆలస్యమైతే వారికి యెవరైనా చెప్పి చెడగొడతారు.

వెంక—అయితే వెంటనే వెళ్ళండి. చూడండి కొంచెము బెట్టుసరిగానే మాట్లాడండి. కుర్రవాడు లేడనే చెప్పండి. మళ్ళీ పొరబడతారేమో.

భైర—చిత్తము. నేను వెళ్లివస్తాను. ఈలోపుగా అన్నీ సిద్ధముచేయండి. (అని పోవుచు తనలో) ఈయన ధర్మమా యని నాయింట్లో నాలుగువందలు పడతాయి. ఇది మంచిసంబంధమని వెంకట్రావుగారు నాలుగువందలు యిస్తామన్నారు గదా. ఆప్రికారం పుచ్చుకుతీరుతాను. ఇంక పెండ్లికూతురు వారివద్ద నేమైనా దొరికే యేమో చూడాలి.

(అని నిష్క్రమించును.)

వరశుల్కము

2 రంగము.

రామారావుగారి యిల్లు.

(భైరవశాస్త్రి ప్రవేశము.)

రామా—శాస్త్రిల్లుగారూ! నమస్కారము.

భై—దీర్ఘాయుష్యమస్తు. కల్యాణపరంపరావాప్తిరస్తు.

రామా—దయచెయ్యండి. విశేషాలు. వా రొప్పుకొన్నట్టే నా సంశయ మేమైనా యున్నదా!

భైర—ఏమిటో సాధారణముగా వప్పుకుంటారూ బాబూ. తిరగలేక నా యెముకలు చూర్ణమయితేనేగాని వారి సంబంధము మీకు సాధారణంగా దొరుకుతుందా! వారు వరదక్షిణ బొత్తిగా తక్కువంటున్నారండీ.

రామా—లాంచనాలు కాకని చెప్పినారా?

భైర—ఆ చెప్పినాను. వెంకట్రావుగారు కాంచెము వప్పుకున్నారు కాని ఆవిడ సంశయిస్తూనేయుండండి. వరదక్షిణ బొత్తిగా తక్కువనిన్ని బంధువులంతా ఆక్షేపిస్తారనిన్ని అంటూయున్నది.

రామా—చూడండి శ్రీమపతి ఆవిడనుకూడ నప్పిం
చి యీ సంబంధము కుదర్చండి. చాలా గొప్పవ్వస్తుంది. ప్రో
నియ్యవద్దు. కాని శాస్త్రుల్లుగారూ! కుర్రవాడు కొంచెం మే
ధకుడని చెపుతారేమి?

భైర—అబ్బెబ్బె. అది కిట్టనివాళ్ళు చెప్పుతున్నారు.
ఆయన డబ్బుకలవాడని యీ యూళ్ళోవారు ఆయనను
చూస్తే ఓర్చలేరు సరిగదా ఆయనతో సుంటానని నన్ను
చూచినా వాళ్ళకు కిట్టదు. మీతో యెవరు చెప్పినారో కాని
అది అబద్ధము. కాని మీరు ఏమైనా కొంచెము యెక్కువ
యిస్తే కుదురుతుంది.

రామా—చూడండి. మీరు కష్టపడి యీ ముత్తా
నికి కుదర్చండి. నేను పిల్లలు కలవాడను పిల్ల సుఖపడుతుంది
కదాయని యీ సంబంధమునకు నిస్తున్నాను. నికితో త్రాగ
లేను. కర్చు చాలా అవుతుంది. కట్నానికి 10 వేలు కర్చు
తప్పదు. మీరు కుదిర్చితిరా మిమ్మల్ని తప్పక సంతోష
పెడతాను.

భై—చిత్తము. మీ సెలవునకు బద్ధుడనే. చాలా పె
దవాడిని బాబూ నన్ను సంతోష పెట్టినదే చాలును. మీ అ
మ్మాయిగారు సుఖముగా కాపురము చేయుచుండగా నేను
సంతోషించాలని యున్నది. కాని డబ్బు శాశ్వతమా. వెంక

టాద్రిపుగారు నామాటంటే వెనకతీయరు. నేను తప్పకుండా యీ సంబంధము కుదురుస్తాను. మీరు మధ్యాహ్నము మూడు గంటలకు మేము కబురంపించగానే రండి. తప్పక కుదురుస్తాను. కాని తమరు నాకుగృహదానం చేయించాలి.

రామా—అంతపని నామీద పెట్టకండి. ఏదో నాకు తోచినది-మీరు సంతోషించండి.(అని రెండువందలు యిచ్చును.)

భైర—(నోట్లు చూచి) చిత్తము. తమ దయకు సంతోషించినాను. కబురు రాగానే తప్పక రావలెను. నేను సెలవు పుచ్చుకుంటాను. (అని నిష్క్రమించును.)

— వరశుల్కము —

3 రంగము.

(వెంకటాద్రిపుగారి యిల్లు, భైరవశాస్త్రి ప్రవేశము.)

వెంక—(తనలో) మన భైరవస్త్రిగారింకను రాలేదు. నిశ్చయము చేయునో లేదో. ఈసంబంధమైనా చెడకుండా నిశ్చయము చేయవలెను. ఈతరుణము తప్పితే మంచిసంబంధములు దొరకవు. ఇదిగో యెవరో వచ్చుచున్నారు. (అని చూచి) భైరవశాస్త్రిల్లుగారా? దయచెయ్యండి.

భైర—చిత్తము. అంతా సిద్ధముచేసినాను. అబ్బా గొప్పవారితో మాటలాడుట కష్టమండి. మాటలలో మహానే

ర్పరులు. ఈవేళ 4 గంటలకు మీరు బండి పంపించండి వారు వచ్చి నిశ్చయము చేసుకొంటారు. అప్పుడే పదకొండు గంటలు కావచ్చినది. నేను భోజనమునకు వెళ్లెదను.

వెంక—ఎందుకు యిక్కడే భోజనము చేయండి. సంగతులు మాట్లాడుకొనుచు భుజింపవచ్చును. మొత్తంమీద మీరుసాధారణులు కారు. ఏదో కుదిర్చారు. మీకష్టము మరువలేను లెండి. లోపలకు వెళదాము.

(అని నిష్క్రమించుదురు.)

అపూర్వస్వార్థత్యాగి

(అప్పుడొక యడవిలో భీమయ్య ప్రవేశించుచు.)

భీమ—(తనలో) ఏమనుష్యుడైనను దాను తలచుకొన్న పని చేయలేనప్పుడు జీవించకూడదు. తలచుకొన్నపని చేయకలిగిన సంకల్పసిద్ధు లెంతయదృష్టవంతులోగదా! నాకోరిక నెరవేర్చుకొనుటకై యీయడవిలో నీచెట్టుక్రింద కూర్చుండెదను. నాయదృష్టము బాగుండి నన్నే పెద్దపులియైన వేసుకొని పోగూడదా? అంతభాగ్యము నాకెప్పుడైన పట్టునా? ఇప్పుడు రెండు

జాములరాత్రి యైనదిగదా? తెల్లవారెనులోపుగ నాకోరిక నెరవేరవచ్చును. ఇదియే పెద్దపులులు నీళ్ళుత్రాగుటకు వెళ్ళుదారి (అనికూర్చుండెను.)

(అప్పుడు ఉమాపతి రమాపతి యను నిద్దరుమనుష్యులు
ప్రవేశింతురు.)

ఉమా—(మెల్లగా) ఒరేరమాపతీ! ఈయడవియెంత సేపటికి దాటుదుమో కాని నాప్రాణాలు పీచుపీచుమనుచున్నవి. ఇది పెద్దపులులు నీళ్ళు త్రాగుటకు వెళ్ళునట్టి వేళ. పైగా దొంగ లుండవచ్చును. మన లాంతరు దీపంలో చమురు అయిపోయినది. కొద్దిసేపటిలో ఆరిపోవును. ఎవరైనవచ్చి బుట్ట బద్దలుకొట్టునో యని భయముగా నున్నది.

రమా—భయములేదు రావోయి! అడివి చాలామట్టుకు దాటినాము. ఊరు క్రోశెడు దూరములో నున్నది.

ఉమా—అవునోయి. ఎవడో చెట్టుక్రింద కూర్చున్నాడు. నా గుండెలు ఝల్లుమనుచున్నవి. నేనడుగైనా నడవలేను. బాబూ! మనగతి యేమిటి? వీడు మన బుట్ట పగులగొట్టకుండా యుండడో నాచేతి మురుగులు చెవుల తమ్మెట్లు మన దగ్గరనున్న రెండువందలరూపాయల రొక్కము వీనికి ముందుగానే యిచ్చివేద్దాము.

రమా—పిచ్చిముండావాడా నోరుమూసికొని యూరుకో. వా డెవడో యెందుకు కూర్చున్నాడో తెలియకుండా నే ముందుగానే తీసుకొనివెళ్ళి యిస్తానంటావేమిటి? నీ కేమీ భయములేదు. నీవు నా వెనకనుండు. వాడు బుర్రపగులకొడితే ముందు నాబుర్రే పగులకొడతాడు.

ఉమా—నాయనా. నాయనా! నామాట విను. పెద్ద ముండావాడిని. అరవయి యేండ్లప్పుడు పెండ్లి చేసుకొన్నాను. పెండ్లాము పదునారేండ్ల కన్నెపిల్ల. నట్టడవిలో దిక్కులేని చోట చావనియ్యకు బాబూ! ఈ యుపకారము చేయి. నీమేలు మరవను. కొడుకు పుడితే నీ పేరు పెట్టుకొంటాను.

రమా—భయములేదు నోరుమూసుకొనియూరుకో

(అని మెల్లగా లాగుకొనివచ్చును.)

ఉమా—(వెక్కివెక్కి యేడ్చుచు పీనుగువలె వెనుక వచ్చును.)

భీమ—(తనలో) ఎవరో వీళ్ళిద్దరు వచ్చుచున్నారు. వీళ్ళకు కనబడకుండ నీ చెట్టు చాటున నక్కెదను.

ఉమా—(చెవిలో) చెట్టుచాటున నక్కుచున్నాడురోయి బాబూ. చచ్చాము. చచ్చాము.

రమా——(మెల్లగా) నోరు ముయ్యరా దిక్కుమాలి వాడా. నీవు నాకు బొక్కిసాలో కొరకంచులాగు బయలు జే నావు. (అని భీమయ్య సమీపమునకువెళ్ళి) ఏమోయి యెః రవునీవు? ఈ యర్ధరాత్రివేళ ఒంటరిగా నిక్క డెందుకు కూ ర్చున్నావు?

భీమ——(గడగడ వణకి భయముచే నేలచతికిలబడును.

రమా——ఏమయ్యా! మాటాడవు నీ వెవరవు?

భీమ——(తనలో) ఈ యవకతవక ముండావాడికి న జోలెందుకు? నేను మాటలాడను. వీడేమిచేస్తాడో చూస్తాను

రమా——ఏమోయి మనిషీ! నిన్నే చెట్టుచాటున నక్కి మాటాడ వేమి?

ఉమా——(తనలో) ఆ మాటాడుతాడు. మన బుఱ పగులగొట్టి అప్పుడు మాటాడుతాడు. మనయాయువులు వ ట్టమయినవి.

భీమ——(వీడు పీక్కుతిని వదలిపెట్టడములేదు. ఏమని వీడికి జవాబు చెప్పను?

రమా——నీవు మూగవాడవా, ముచ్చువా, దొంగవా! ఎన్నిసారులు పలుకరించినా పలుక వేమి?

భీమ——బాబూ నాజోలి మీకెందుకూ! మీదారిని మీరు వెళ్ళండి. నా కర్మమేదో నే ననుభవిస్తాను.

రమా—ఆకర్మ మేమిటో మాకు కొంచెము చెప్ప రాదా?

భీమ—ఎవడికర్మమున కెవరుకర్తలు మీకు నాగోడ వెందుకు?

ఉమా—(తనలో) వీడు దొంగ కాసట్టున్నాడు. దొంగయితే పయినిబడి తన్ని దోచుకోడా!

రమా—ఓయీ యిది పెద్దపులు లుండేస్థలము కాదా నిన్నే పెద్దపులైనా మింగిపోదా? ఇంకు ఒంటరిగా యెందుకు కూర్చున్నావు?

భీమ—ఏ పెద్దపులులైనా మింగవలెనని కూర్చున్నాను అంతభాగ్యల నాకు పట్టుతుందా!

రమా—అయ్యయ్యో! నాయనా ఎంత పాపముమాట. నీవు మిక్కిలి పసమవాడవు. నీవంత యాత్మహత్య చేసుకోవలసిన యవుసరమేమి వచ్చినది? నీకువచ్చిన బాధయేమిటో నాకు చెప్పు.

ఉమా—(తనలో) బ్రతుకుజీవుడా వీడు దొంగ కాడు పెండ్లాముమీదనో బిడ్డలమీదనో కోపమువచ్చి చావవలచు కొని వచ్చినాడు. అదృష్టవంతుడనే.

భీమ—నాబాధ దేవుడు తొలగించవలెను కాని మీరు తొలగించలేరు.

రమా——చేతనయినంత వరకు నేనుకూడా ప్రియత్న చేస్తాను చెప్పు.

భీమ——మీరు నన్ను బలవంత పెట్టుచున్నారు కావున చెప్పుచున్నాను వినండి. ఈ చేరువనున్న గ్రామమే మాకా పురము. ఈ గ్రామములో నున్నవా రందరును దుర్మార్గులు.

రమా——అయ్యయ్యో! ఊరిలోవారు దుర్మార్గులని మీరు ఆత్మహత్య చేసుకొందురా? ఎంత వెఱ్ఱివాడవయ్యా పాపము.

భీమ——నాకథతుదముట్ట వినండి. ఆదుర్మార్గులను చం పవలెనని యున్నది. కాని నాచేతగాదు. అందుచేత నేనిప్పు డే పెద్దపులినోటిలోనైనా పడి చచ్చిపోవుదును. మనుష్యరక్తము చవిచూచిన పెద్దపులులు తిరిగి మనుష్యులనేకాని తినవు. నా రక్తము త్రాగిన పెద్దపులులు తిరిగి మనుష్యరక్తము కొరకు వెదకి వెదకి ఊరిమీదబడి ఊరిలోనున్న జనులందరిని క్రమక్ర మముగా చంపివేయును. అప్పుడు నాకసితీరును. చచ్చియైనను శతృవులను సాధించవలెను, గనుక నేను చచ్చి సాధించెదను. ఇది నాసంకల్పము.

ఉమా——అరి నీయమ్మకడుపుకాలా నీవెంతవాడవురా?

రమా——నాయనా నేనేమో యనుకొని జాలిపడితిని. నీ వపూర్వ స్వార్థత్యాగివి. నీచరిత్రము ముందర రావణ

కుంభకర్ణనరకాసురతారకాసురుల చరిత్రలెంచుకొని పసికట్టావు. నీవు మనుష్యరూపమెత్తిన మహారాక్షసుడివి. ఛీ! నీ మొగముచూడకూడదు.

(అని అంతట పోవుచును.)

—సప్తమాంకము—

(అనవేమరాజు, ఆయవేల సిద్ధాంగియును నొకకవియు ప్రవేశించుచున్నారు.)

కవి—(రాజుంజూచి) శ్లో॥ అనవేమమహీపాల! స్వస్త్యస్తు తవబాహవె, ఆహవే రిపుదోర్దండ చంద్రమండలరాహవే॥

రాజు—అయ్యా! మీకవిత్వమునకు మెచ్చితి మీకేమీకావలయును?

కవి—అనవేమమహారాజుగారి యనుగ్రహమే నాకు కావలయును.

రాజు—నట్టియనుగ్రహమునకు [illegible]? మీకు వేయిరూపాయల నిచ్చుచున్నాను. పుచ్చుకొనుడు.

కవి—రాజేంద్రా! పండితపారిజాతము కవిభోజుడనని ప్రసిద్ధిగాంచిన మీవంటి రాజశేఖరుని యనుగ్రహము నాపై గలిగినందులకు నే మిక్కిలి సంతోషించుచున్నాను. మీరు నా కిచ్చిన బహుమానము గొప్పదేయయినను మీ రాజధాని జేరుటకు జేసినతరువాత నిక్కడ బసచేసినందులకు బత్తెఖర్చుల క్రింద నాకు వేయిరూపాయలయినవి. కాబట్టి మీరిచ్చిన సొమ్ము బత్తెఖర్చులక్రింద సరిపోయినది.

రాజు—ఓకవీశ్వరా! అలాగునా అట్లయిన మరియొక వేయిరూపాయల నిచ్చెద బుచ్చుకొనుడు.

కవి—ఈసొమ్ము నేను తిరిగి నాపట్టణము పోవుటకు బత్తెఖర్చులక్రింద సరిపోవును. దీనితో రానుపోను బత్తెఖర్చులు గిట్టును. అంతకంటె నే లాభములేదు.

రాజు—అయ్యో! అంతబొత్తిగా లాభము లేనిపక్షమున నేను మఱియొక వేయిరూపాయలిచ్చెదను. మూడువేలు తీసికొనుడు.

కవి—రాజా! నేను నాలుగువేలు మీ కిచ్చియుండగా మీరు మూడు వేలు మాత్రమే నాకిచ్చుట న్యాయమా?

రాజు—మీరు నాలుగువేలు నా కెప్పుడిచ్చినారు? మీరు ఇట్లు నాకు చిత్రముగా నున్నదే!

కవి — రాజా! దేవరవారు మరచిపోయిరి. నేనొక క్షణ మంక్రిందటనే నాల్గు వేలిచ్చితిని. ఎట్లంటిరేని నేనిప్పుడు చదివిన శ్లోకములో "వే" యను నక్షరములు నాలుగుగలవు. అవే నాలుగు వేలు.

రాజు — (నవ్వి) కవీశ్వరా! మీచమత్కృతికి గడు మెచ్చితిని. నాలుగువేల రూపాయలను మీకిచ్చుచున్నాను సంతోషముతో గ్రహింపుము.

కవి — రాజా! మాదిమాకిచ్చుట మడిమాన్యములిచ్చుట యయినది. దిగంత విశ్రాంతకీర్తులగు దేవరవారికిది సముచితముగాదు.

రాజు — ఏమి! మాదిమాకిచ్చుటమడిమాన్యము లిచ్చుటా అట్లైన మీ రేమనెదరు?

కవి — అనుటకేమున్నది? దేవరవారి చిత్తము.

రాజు — అట్లైన నయిదు వేలరూపాయలిచ్చుచున్నాను ఇక మారుమాటాడక వెళ్ళుము.

కవి — నేనసలే యారువేలనియోగిని. ఆరువేల నియోగికైదు వేలిచ్చుట పాడిగాదు.

రాజు — ఓహో! మరల నిదియొక యాటంకము వచ్చినదిగదా! మఱల ఆరువేల రూపాయలిచ్చితి. దీసికొనుడు

కవి—దేవరవారి సంస్థానము వచ్చినందుకు అనువేల నియోగికి నాకు వేలిచ్చిరి. ఇందువలన మా కులగోత్రములు మాత్రము నిర్ణితిరి. అంతకంటె నాకధికమేమియు నివ్వలేదు.

రాజు—అధికమేమియు నియ్యలేదా! అట్లనుట మాకు పరీక్ష. అట్లయిన నేడువేయి రూపాయలు దీసికొనుడు.

కవి—(చెవులుమూసికొని) శివశివ! ఏను అనుశబ్దము దేవరవారి నోట నుచ్చరింపనగునా. అసంఖ్యయు, అశబ్దము శ్రీకృష్ణమహాదు గాక ఉచ్చారణములు గావు. అనుమానింపగా పెట్టనద్దు.

రాజు—నిజము నిజము అట్లయిన తొమ్మిదివేల రూపాయలిచ్చుచున్నాను. దీనితో మీకు దారిద్ర్య విచ్ఛేదనగును. రెండవమాట చెప్పక దీసికొనుడు.

కవి—దేవా! యిదే స్వీకరించుచున్నాను. నాలుగు సముద్రముల మధ్యనున్న భూమినంతయు ధారపోసినను యాశ దీరదు. ఇందుతో తృప్తిపొంది నేబోయెదను. పిల్లలు కలవాడను. పేదవాడ నగుటచేత చమత్కారవచనరచనల నెరసి మహారసికులగు మిమ్ము మెప్పించి దారిద్ర్య విచ్ఛిన్నమగునటులు ధనము గ్రహించుకొని పోవుచున్నాను. దురాశాపాతకుండనియు బండవాడనియు మీరు నన్ను దలంపవలదు.

రాజు—కవులయొక్కయు పండితుల యొక్కయు చమత్కార వచనరచనలు నాకు మిక్కిలి హృదయంగములు. అందుచేత మీమాటలు మాకు సంతోషము కలిగించినవి కాని కోపము కలిగించలేదు. రసపూరితములైన మీమాటలు మాకిచ్చి మావద్దనున్న సొమ్ము మీరు క్రయమునకు దీసికొనుడు. ఇది శ్లాఘాపాత్రము.

కవి జయము జయము మహారాజా! నేను సెలవుపుచ్చుకొనియెదను.

క. కవితాకన్యకు సలుగురు
కవి జనకుఁడు భట్టుదాది గణుతింపంగా
నవరసరసికుఁడు పెనిమిటి
అవివేకియె తోడబుట్టువన వేమ నృపా॥

వైదిక విలాపము

(గణపతిశాస్త్రి కామశాస్త్రి ప్రవేశించుచున్నారు.)

గణ—నాయనా కామశాస్త్రి! నా రోజులు బాగున్నవికావు నారోజులన్నమాట నేమిటి మన వైదికంలో పుట్టినవాళ్ళందరకు రోజులు బాగులేవని చెప్పవచ్చును. నాకా సంగతి తలచుకొన్నప్పుడల్లా కడుపులో పెద్దబెంగ బయలుదేరుతుంది. తిన్న అన్నం వంటపట్టడంలేదు. రాత్రి సరిగా నిద్రపట్టదు.

కామ—గణపతితాతగారూ! మీ కేవిషయమై బెంగపట్టినది. అసంగతియేమిటో చెప్పకుండా విచారిస్తారేమి? అచ్చ వైదీకమంటే యిదేకాబోలు.

గణ—ఏమని చెప్పనోయి నాయనా! నానోట్లోమన్నుపడే కాలం వచ్చింది. ఇంతకూ తోకచుక్క, సప్తగ్రహకూటంవచ్చిన సంవత్సరం ఊరికే పోతుందా? ఓసి తోకచుక్కా! నీ కడుపుకాలా యెంతపని చేశావే! ఇంతకు నాగ్రహచారం బాగులేదు ఒకరి ననేదేమిటి?

కామ—తాతగారూ! మీ ప్రసంగం చూస్తే మీకు

వెఱ్ఱో పిచ్చో అనుకుంటారు. ముక్కూ మూలంలేని యేడ్పు యేడిస్తే నవ్వుతారు. సంగతేమిటో చెప్పండి?

గణ—నాయనా నీవు యెరుగవు. అయితే చెప్తాతా విను. మా యింట్లో ఏడు తరములనుండి షోడశకర్మలు చేయించే సాంప్రదాయ మున్నది(మాతండ్రి) దర్భాసనపు తాళ్ళు పుచ్చుకొని పీపు చిట్లగొట్టి స్మార్తకాండముక్కలు నాకు గట్టిగా చెప్పివేశాడు. వివాహోపనయనము లేమి శ్రాద్ధములేమి నేను చేయించినంత జల్దీగా ఎవరూ చేయించలేరు. యీవృత్తిచేత నా పెళ్ళాం బిడ్డలు హాయిగా దైన్యం లేకుండా జీవిస్తూన్నారు. ఆహాహా! నాయింటినిండా పీటలేకదా, యిల్లల్లా చెంబులే కదా, ధాన్యం కూనలతో నిలవగదా, గోదానములవల్ల నిత్యం రెండావులు పాడిగదా. చీరలకు అంగవస్త్రాలకు సైనుగుడ్డలకు లెఖ్ఖే లేదుగదా. రెండామడల లోపుగా కర్మ నావలె చేయించేవారు లేకపోవడంచేత నాపని మరీమరీ బాగున్నది. నేటికాలానికి దీని కంతకు విచ్ఛిత్తు వచ్చినది కాబోలు. (అని యేడ్చుచున్నాడు.)

శామ—తాతగారూ! మీ యేడ్పుచూడగా నాకు ప్రాణం విసుగొస్తున్నది. మీ ఐశ్వర్యమునకు యిప్పుడు విచ్ఛిత్తు ఎందుకువచ్చినది?

గణ—నాకు వచ్చిన ఆపద చెప్తాను విను. నేను చిన్నప్పటినుండి నియోగుల యిండ్లలో పౌరోహిత్యములు చేసికొని జీవించుచున్నాను. యికమీద నియోగులు స్మార్తణము నేర్చుకొని షోడశకర్మాధికారులై వైదికవృత్తి నవలంబింతురని అంతా చెప్పుకుంటున్నారు. ఇది నిజమైతే నానోట్లో కరక్కాయే కదా! ఇక నా మొఖ మెవరు చూస్తారు. ఇదిగాక నియ్యోగులు మంత్రములు చెప్పుటకు బ్రాహ్మణార్థములు చేయుటకు వాళ్ళ వాళ్ళనే పిలుచుకొందురు గాని మనవాళ్ళను పిలవరట. యిది నిజమయితే నా కొంప కూలిపోతుంది. నాకు చిట్టెడు ఉప్పు దొంకదు.

కాము—పోనీ, నియ్యోగు లిళ్ళల్లో మీకేమి దొరక్కపోతే వైదికుల ఆశ్రమాలు సంపాదించుకొనరాదా?

గణ—ఓయి వెర్రివాడా! వైదికులలో చాలమంది నావలె షోడశకర్మాధికారు లున్నారు. నాచేత కర్మలు చేయించుకునేవా రెవ్వరు? జోగిజోగి రాసుకుంటే బూడిద రాలినట్టుంటుంది.

కాము—అయితే మీ అభిప్రాయం వైదికుల కికమీద వృత్తులు చెడిపోతాయి అనేనా?

గణ—నిస్సందేహముగా నాప్రాణాలు ప్రాణాలలో లేవు.

కామ—గణపతిశాస్త్రులుగారూ ఈ విషయమై మీరు ఆట్టే ఆలోచించకండి. ఈ విషయములో నేను గనుక సమాధానం చెప్పి మీకు బ్రదుకు తెరువు మరియొకటి ఏర్పాటు చేయగలను. ఆవృత్తివల్ల మీ కిప్పటికంటె యెక్కువ రాబడి వచ్చును.

గణ—నాయనా ఆవృత్తి యేమిటో త్వరగా చెప్పు. ఈ వృత్తి వదలుకొని పందరాళ్ళే అందులో చేరాను.

కామ—నియోగులు స్మార్తకర్మము వేదము వదలుకొనుటకు ప్రారంభించగానే, వైదికులు ఇంగ్లీషుచదువు ప్రారంభించండి. నియోగులు పౌరోహిత్యము ప్రారంభించగానే వైదికులు కరణీకములకై ప్రయత్నము ప్రారంభించండి. నియోగులు మీసము తీయించుకొనగానే వైదికులు పెంచుకోండి. వారు దర్భలు చేత్తో పుచ్చుకోగానే మీరు కలములు చేత్తో పుచ్చుకోండి. వారు పంచాంగములు చేతబట్టినతోడనే మీరు పత్రములు దస్తావేజులు చేతబట్టండి. మీ వైదికవృత్తి వారు పుచ్చుకున్నప్పుడు వారి లౌకికవృత్తి మనము పుచ్చుకొంటే మన జీవనం చక్కగా జరుగుతుంది.

గణ—నాయనా మంచిపని చెప్పినావుగాని నాకొడుకులకు ఇంగ్లీషుచదువు వస్తుందా? పది పదునాలుగుతరముల

నుండి మంత్రములు అలవాటయిన నోళ్ళకు ఇంగ్లీషుముక్కలు స్వేచ్ఛంగా వస్తాయిా?

కామ—రాకేమి? ఏనుమూంను పురుషాంతరములనుండి లౌక్యవృత్తివల్ల జీవించేవారికి వేదశాస్త్రములు నోటపట్టియున్నాయా లేవా? అలాగే మనకూన్ను.

గణ—మంచి ఆలోచన చెప్పినావు. రేపటినుంచి మా పిల్లలను యిస్కూలికే పంపిస్తాను. కాని జాతివారిభాష చదువుకోసం శిష్టసాంప్రదాయం కాదేమో యని భయమేస్తున్నది.

కామ—ఆలాటి సందేహం మీరు వుంచుకోవలసిన పనిలేదు. ఏమంటే లౌక్యులు వారిశిష్ట సాంప్రదాయములు వదలి క్రొత్తపద్ధతిలో దిగినారు. వారు వేదకర్మలు స్వయంగా చేసుకొనడమే శిష్టసాంప్రదాయంగాని ఒకరి యింట్లో చేయించుట శిష్టాచారంగాదు. వారొక విధమైన క్రొత్తపుంత తొక్కినారు గనుక మీరు గూడ క్రొత్తపుంత త్రొక్కండి. నేటి కాలానికి మన శని వదలిపోయి లౌక్యులమీద పడిపోతుందని సంతోషించండి. వందలకొలది యేళ్ళనుండి పోత్తర్లమూటలు మోసిమోసి బుజాలు శిరస్సులు వీపులు కాయలుకాచినవి. దర్భలు పట్టిపట్టి చేతులరిగిపోయినవి మంత్రాలు చెప్పిచెప్పి నోరు కాయకాసినది. యీకలియుగంలో వైదికుల మొగము

లమీద వర్చస్సు పోయి ప్రేతకళలు దిగినవి. ఇవి అన్ని మాకు ఎప్పుడైనా వదలిపోవునా యని చూస్తూయున్నాను. నేటి కాలానికి ఇవన్నీ పుచ్చుకుంటామని యెవరో వకరు వచ్చినప్పుడు సంతోషపూర్వకముగా యిచ్చి వారి కోరిక తీర్చడమే మనపని. అంతేగాని బెంగపెట్టుకొని చావవద్దు. ఇకమీద మనం హాయిగా కోట్లుకమీజులు వేసుకొని తెల్లనిచలువ మడతలు కట్టుకొని జరీ శాలగుడ్డలు చుట్టుకొని సీమాజావా వేసుకొని సీటుగా గోటుగా కచ్చేరీలకు వెళ్ళుతూ వేళపట్టుకు 10 గంటలకు హాయిగా భోజనము చేస్తూయుందాము. కాబట్టి మీరు విచారించక మీవాళ్ళకు ఇంగ్లీషు చెప్పించండి.

గణ—శబాష్. బాగా చెప్పినావు నీవు అపరసృష్టి చేసే విశ్వామిత్రుడవు. నీ ఆలోచన పసందుగానున్నది. లౌక్యలను వైదికులను, వైదికులను లౌక్యలను చేయగలవాడవు. చిన్నవాడవైనా నీవు చెప్పే ఆలోచన బాగున్నది. నీవు చెప్పినట్లే నడుస్తాను.

(అని యిద్దరు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

—అమ్మకమున కొకయిల్లు—

గృహము లద్దెకు కావలసినవారు యీసమయమును పోగొట్టుకొనవద్దు. ఈ పట్టణమునం దంతట కంచుకాగడాలు వేసి వెదకినను యిటువంటి గృహము దొరకదు. ఈ యిల్లు హైరోడ్డువీథిన లేదు గనుక నిరంతరము వచ్చుచు బోవుచు బండ్లరాపిడిదుమ్ము లోపలపడదు. చక్కని మారుమూల సందులో నుండుటచేత విశేష జనసమ్మర్దము గాని, బండ్లరాకు గాని, పశువుల బాధగాని గదిలో కాపుర మున్నవారికి కలుగదు. ప్రక్కగుమ్మములోనున్న మ్యూనిసిపల్ కుండలో నీయింటి వారును పొరుగువారును పడవేయునట్టి యెంగిలియాకుల నిమిత్తమై పోట్లాడుచు దంతాదంతిని, నఖానఖిని, హోరాహోరిగ యుద్ధములు చేయునట్టి కుక్కల సందడి తప్ప విశేషమైన యితర సందడి యుండదు. నిర్మలముగను, నిశ్శబ్దముగను కాపురముచేయగోరువారికి, జపతపములు తీరికగ చేసుకొనువారికి వితంతువులు మొదలగువారికి జ్ఞానోపదేశము చేసెడువారికి, యెప్పుడైన దొంగవస్తువులుగొని రహస్యముగ కరిగించుకొన దలంచువారికి, అప్పుడప్పుడు చాటుగ తప్పుపత్రములను నోట్లను సృష్టిచేయదలచువారికి నీయిల్లు వారివారి రహస్యముల కాపాడి యెంతో యుపకారిగనుండును. ఈయింటికి దొంగల

భయము లేదు. ఎందుకనగా తెల్లవార్లు విసుగువిరామములేకుం డా తెలిచినవోరు ముయ్యకుండా కుక్కలు గోడలమీాన నిలచి యు, ఇండ్లపై పచారుచేసియు మొఱుగుచుండును. అందు చేత వీధిలోనికి దొంగలురారు సరికదా యింటిలోనివారికి బండ నిద్రలేకుండ సెల్లపుడు మెలకువయే యుండును. సాధా రణముగ నీ యింటిలోనివారి రహస్యములు పైకి తెలియవు. ఏలయనగా ఘరాణామనుష్యు లీసందులోనికి రారు. ఎందుకు రారనగా తెల్లగుడ్డలు వేసికొనిన మనుష్యుల నెన్నడు చూచి యుండకపోవుటచేత ఆవీధికుక్కలన్నియు విపరీతవేషముగల వారనుకొని వారిపై బడును. అదిగాక వీధియనుగులను, గో డలను చిరకాలమునుంటి యాశ్రయించుకొన్న యీగలు మొ దలయినవి అమాంతముగ నా మనుష్యులమీాదపడి చుట్టుకొ నును ఈబాధల నేదోయొక విధముగ నా పెద్దమనుష్యులు భరించినను వారి తాత తిరిగివచ్చినను, వారియబ్బ తిరిగివచ్చి నను ఆ కంపుగాలిమాత్రము సహించి దరికి రాలేదు. వర్షకా లములో మోకాలులోతు రొంపియుండును.

ఇల్లు మిక్కిలి దిట్టముగను, కురిమట్టముగను, విశేష మెత్తుగాకుండగను, మిక్కిలి పొట్టిగాకుండగను, విస్తారము భారీగాకుండగను, చిన్నదిగాకుండగను, బంగాళాపంపిణిగాకుం డగను, నాలుగిళ్ళ భవంతి గాకుండగను, బారుమనునట్లు పెద్ద

పొడ్డి లేకుండగను, మరీచిన్నదిగాకుండగను, యెంతో చిత్రముగ, శృంగారముగ, హాయిగనుండును. దీపము లారిపోయి విస్తళ్ళెగిరిపోవునట్లు హోరునగాలివచ్చు పెద్దకిటికీలు లేవుగాని మొత్తముమీద జానెడుయెత్తుకు మించకుండా; బెత్తెడెత్తుకు తగ్గకుండా కిటికీలుమాత్రమున్నవి. ఈయింటిలోనికి భార్యాభర్తగ కుటుంబమువారు హాయిగ నూపిరి పీల్చుకొనుటకు చాలినగాలి వచ్చుటకే యూటంకమున్నట్లు కనపడదని తోస్తుందని చెప్పగలము. వేసవికాలములో నీయింటిలోనికి వాయువుదేవుడు వచ్చినను చెమటభయముచేత 2, 3 విసనకర్రలు తెచ్చుకొనవలసినదే. రెండు జాములవేళ సూర్యుడా యింట దూరినను చీకటిచే కన్ను కనబడక దీపము తెచ్చుకోవలసిందే. శీతకాలములో ఆయింటిగదిలో అగ్నిహోత్రుడు ప్రవేశించినను, ఇవకచేతను, తేమచేతను అతడు కూడ చలిబాధపడి గడగడ వణకి చలిమంట వేసుకొనవలసినదే. ఇల్లు దొంగలకేగాక దోమలకుగూడ దూరుట కశక్యముగనుండును. లోపలిదోమలు పైకి వచ్చుటకును పైదోమలు లోపలికి వెళ్ళుటకును వీలులేదు. ఎందుచేతననగా లోపలివే క్రిక్కిరిసి స్థలముచాలక యిబ్బంది పడుచుండుటచేత పైదోమలకు లోపలికి వచ్చుటకు వీలుండదు. ఒకవేళ చొరవచేసి ప్రవేశించినను యీనాటి రైలుపెట్టెలలో సెకు,_ మనుష్యుల్ల

వలెనే నానాబాధలుపడి త్వరగా ఆస్థలమువదలి పైకిబోవలసి నదే. గచ్చుచేసినపక్షమున పెద్దలు పిల్లలు జారిపడుదురను భయముచేత ఆపాటుపని చేయించలేము. ఇంటిలోని స్త్రీపురుషులు పాటుపడు స్వభావముగలవారై మధ్యాహ్నము మొదలు సాయంకాలమువరకు కన్నములు పూడ్చుకొని గోడలు మెత్తుకొని బాగుచేసికొనుచున్న పక్షమున యిల్లు కొన్నాళ్ళపాటు గట్టిగా నుండవచ్చును. దొడ్డిలో నొకటి రెండు చిన్న యిండ్లు గలవు. వాటికి కొంచెము డబ్బుఖర్చుపెట్టి గోడలు పెట్టించుకొని, కప్పువేయించుకొన్న పక్షమున అవి చిరకాలముపయోగపడును. దొడ్డిలో నూయికలదుగాని, దానికి సరిపడిన పొడుగుచాంతాళ్ళు బజారులో దొరికనందునను, వకవేళ సకృతముగ దొరకినను చాదెడు నీళ్లయిన పైకిలాగగల జలశాలులు మాయింట్లో లేనందునను మావాళ్ళు గోదావరినీళ్లె తెచ్చుకొనుచున్నారు. యింట్లో యెవరిమీదనైన కోపముచేత ఆత్మహత్య చేసుకొనదలచిన స్త్రీలకు అర్ధరాత్రివేళ నొంటిగా గోదావరికి పరుగెత్తపనిలేకుండ ఇంటిలోనే యీనూతిలోదిగి హాయిగా సుఖించవచ్చును. నుయ్యి లోతగుటచేత నీరు జేరుటకు 10 నిమిషములు బట్టినను ప్రాణముపోవుటకు మాత్రము దానిలో సగము కాలమైన అక్కరలేదు. ఈయింటి ధర రు 12000 లు స్థలము దొడ్డిగలసి 72 గజములుకలదు. ప్రస్తు

తములో ధరరానియెడల యిల్లు అద్దె కీయబడును. అద్దెకు పుచ్చుకొన్నవారు యీక్రింది షరతుల కొప్పుకొని రిజిష్టరు అద్దెచీటి వ్రాసియిచ్చి 5 యేళ్ల అద్దె ధరావతుయిచ్చి, వారున్నకాలములో యిల్లు పాడగునెడల బాగుచేయించుకొరకు రు500మధ్యవర్తులయొద్ద జామీనుగాయిచ్చిప్రవేశింపవలయును.

షరతులు.

2 పడిపోయిన గోడలు వారే కట్టించుకొనవలెను. 2 ఇంటితడిక పెంకు మరమ్మతులన్నియు వారే భరించవలెను. 3 యింటికిమాత్రిమెన్నడు వెల్లవేయించకూడదు. వకవేళ వేయించే యెడల ఆకర్చు మేముభరియించము. 4 ఈయింట్లో అద్దెకున్న వారెవరు యిందులో చచ్చిపోగూడదు.అనగా ప్రాణావసానకాలమందు వీధులోనే పెట్టవలెను. 5 ఈషరతుమీరి యింట్లో చావనిచ్చినపక్షమున నక్షత్రము మంచిదిగాక ఇల్లు విడిచిపెట్టే రోజులకు రెట్టింపు అద్దె ముదరాయిచ్చి యింటిలో మరల ప్రవేశించేటప్పుడు యెలుకల కన్నములన్నీ వారేపూడ్చవలెను. 6 దొడ్డిలోని చికిలింతకాయి తోటకూర, మొదలగు కూరలు అద్దెకున్నవారు ముట్టుకోగూడదు. ఫలవృక్షముల అనుభవము మాదేగాని మీది కాదు. అద్దె నెల 1కి రు 35 లు కావలసినవారు యీదిగువఅడ్రెస్సుకు వ్రాసి తెలిసికొనవచ్చును.

ఆశల అంబయ్యగారు, కుక్కలసందు, రోగాలపురం.

—• కుటుంబ కలహము •—

(నారద-తుంబురులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

తుంబు—నారదమునీంద్రా ! నమస్కారము.

నార—ఓహో ! తుంబురుడా. నీ వెక్కడనుండివచ్చుచున్నావు?

తుంబు—నేనావైకుంఠము నుండి వచ్చుచున్నాను. మీ రెక్కడనుండి రాక.

నార—నేను కైలాసము నుండి వచ్చుచున్నాను.

తుంబు—కైలాసపు విశేషము లేమి ? సాంబమూర్తి వారు బాగున్నారా ! గణపతి పాపముండ్రముక్కలు కడుపునిండ తినుచున్నాడా ? నందికిగడ్డి చక్కగా దొరుకుచున్నదా ?

నార—అందఱు బాగున్నారు కాని సాంబమూర్తి వారికి పాపము గొప్పచిక్కులు సంభవించుచున్నవి.

తుంబు—సాంబమూర్తి వారికి ఏమి చిక్కులేమి కథ ? అయ్యో ! పెద్దవాడు. పురాణపురుషుడు.

నార—పెద్దవాడైననేమి ? పురాణపురుషుడైననేమి లోకారాధ్యుడైననేమి ? కాలమువచ్చినపుడు సంభవించవలసిన చిక్కులు సంభవింపక మానవు.

తుంబు—ఏమి చిక్కులు సంభవించినవి చెప్పవయ్యా.

నార.—చెప్పుచున్నాను వినుము. ఆయనకీమధ్య గొప్పగండము గడచినది.

తుంబు.—ఏమిగండము? అగ్నిగండమా, జలగండమా?

నార.—అగ్నిగండముకాదు. జలగండముకాదు. విషగండము.

తుంబు.—ఇదేమిటయ్యా? విషగండమే? ఆయనకెవ్వరైన విషము పెట్టినారేమి? భార్య పెట్టినదా బిడ్డలు పెట్టినారా? సేవకులు పెట్టినారా లేక యాయన గొప్పతనము చూచి యోర్వలేక యింద్రాది దేవత లేమైన పాడుపని చేసియుందురా?

నార.—ఎవ్వరు పెట్టలేదు. ఆయనంతటఆయనే మింగినాడు.

తుంబు.—అయితే జరుగవలసినపనియంతా జరిగినదా యేమిటి? పోయినారా?

నార.— పోలేదు. ఆపార్వతీదేవి మెడలోనిమంగళసూత్రమహిమచేత చావలేక బ్రతికియున్నాడు.

తుంబు.—ఆవిడ త్రాటి బలిమియేగాని యాయనబలిమియేమీ లేదందువా?

నార.—అల్లాగనుకోవలసిందేమరి.

తుంబు.—ఎప్పుడయ్యా యీపనిజరిగినది? ఆయన కీవిషమెక్కడదొరికినది?

నార—ఈమధ్య దేవతలు రాక్షసులు పాలసముద్రము అమృతము నిమిత్తము తఱిచినారు అప్పుడు హాలాహలవిష ముబయలుదేరినది.

తుంబు—ఇదటయ్యా నీవుచెప్పవలసినమాట ఆయన యాత్మహత్యచేసుకొనదలచి విషముద్రాగినాడా ? లోకోపకా రార్థము విషముద్రాగినాడు. హాలాహలవిషము బయలుదేరి లోకమును మ్రింగుచుండగా దానిని నివారించవలసినదని దేవ తలుప్రార్థించిరి. అప్పుడాయన దయాళువై యావిషమును ముద్దచేసి కంఠములో బెట్టుకొన్నాడట. ఈకథనునేను వైకుం ఠములోనున్నపుడు చెప్పుకొనుచుండగా విన్నాను. ఈకథనం తామార్చి ఆయన విషముద్రాగినట్లు నీవుచిత్రముగా చెప్పు చున్నావేమిటి ?

నార—నీవు మాయామర్మ మెరుగని వెఱ్ఱివాడవు. గొప్పవాడు తెలివితక్కువపని చేసినప్పుడు అది మరియొకందు కు చేసినాడని లోకోపకారము చేసినాడని సద్దిచెప్పుట యభి మానముగలవా రందరికి స్వభావము. సాంబమూర్తి వారు కుటుంబకలహముచేత ప్రాణముమీద రోతపుట్టి చావవలెనని ఆలోచించుకొనుచుండగా నంతలో దేవతలువచ్చి హాలాహల విషము మ్రింగవలసినదని ప్రార్థించిరి. అయినరిమజ్జాయి దేనాకోరిక దీర్చికొను సమయమని దేవత లడుగుటయే తడవు

గా గబగబవెళ్ళి అయింతేవిషము నోట్లో వేసికొన్నాడు. అయితే బడవాడుగనుక మొండిప్రాణముగనుక వెల్లాగో బ్రతికినాడు గాని మరొకడైతే యీపాటికి దినవారములు వెళ్ళిపోయియుండును.

తుంబు—ఏమిటీ! లోకములో నిజము పైకిరాదు. ఆత్మహత్య చేసికొనుటకు ఆయన ప్రయత్నముచేయగా లోకోపకారార్థమని దేవతలు చాటినారా? సరే ఇది మిడతంభొట్లుశకునము లాగు సరిపోయింది. సరేకాని ఆకుటుంబకలహమెట్టిదయ్యా? పంచుకొనుట కీయనకా స్థితిలేదు. అన్నదమ్ములేరు. కాపురము వల్లకాటిలోకదా. కపాలమేకాని కంచమైనా లేదుకదా తిండికి. పులితోలేకాని కట్టుకొనుటకు గుడ్డలేదుకదా. వెంద్రుకలు జడలుకట్టుకొనిపోవలసినదేకాని ఒక్కనాడైన చమురురాసి దువ్విన పాపమున పోలేదుకదా. పాములేకాని పట్టుమని పదినగలులేవుకదా. ఇటువంటిని ర్భాగ్యునకు కుటుంబకలహము లెట్లువచ్చునని నాకు సందేహము.

నార—ఓయి వెఱ్ఱివాడా! కలహమునకు భాగ్యమేనా కారణము? అనేక కారణము లుంటవి.

తుంబు—ఆకారణము లేవో తెలియజెప్పు.

నార—విను కుమారస్వామికి, విఘ్నేశ్వరునికి పడదు. షష్టాష్టకముపోరు వారిద్దరికి.

తుంబు—ఏఁగు కాని కోధము? అన్నదమ్ముల భాగములకా యేమి?

నార—భాగముల కాస్తి యేమి యుండినది. ఇద్దరికి చేరయొక కపాలము దొరకకపోవునా యేమి?

తుంబు—అట్లయిన దెబ్బలాట యెందుకు?

నార—కుమారస్వామికి ఆరుశిరములు పంద్రెండు కన్ను లున్నవి. విఘ్నేశ్వరుడు కుమారస్వామి కండ్లను ఒకటి, రెండు, మూడు అని లెక్కపెట్టినాడట. కుమారస్వామి కోపగించి తల్లితో చెప్పినాడట. ఆమె విఘ్నేశ్వరుని బిలిచి యడిగినది. అడిగినపు డతడు 'అమ్మా! నాతుండము లెనిమిదిజాన లున్నదని జానలుతో కొలిచినాడు. పైగా నాకొక్కటే దంతమని, చెవులు చాటలులా గున్నవని ఆక్షేపణజేసినాడు. నే నుండ్రముక్కలు తినునప్పుడు నన్ను తలచుచుగా వెక్కిరించి దిష్టించుచుండును. ఒకసారి నాకు కడుపునొప్పికూడా వచ్చినది. ఇందుచేత నేను నానికన్నులు లెక్కపెట్టిన మాటనిజమే,' యని బదులుచెప్పెను. 'ఇదియేమిరా కుమారా' యని పార్వతి యతని నడుగ కుమారస్వామి యిట్లనియె. 'నా వాహనమైన నెమలిని వీడు పట్టుకొని బలవంతముగా దానికన్నులు పీకినా

డు. అది మొర్రో, మొర్రోయని యేడ్చినది. అప్పుడు నేను వీనిని వారించితిని. దానితో కోపమువచ్చి యిట్లు చేయుచున్నాడు. ఏమిరా! విఘ్నేశ్వరా యిట్లుచేసితివా యని పార్వతి వాని నడుగ నతడు ,,అమ్మా! నాశరీరముమీద నగలుగా పెట్టుకొన్న పాములమీదికి కుమారస్వామి తన వాహనమైన నెమలిని ఉశికొల్పినాడు. ఆనెమలి నామేనిమీదనున్న పాములను ముక్కుతో పొడిచి గ్రుచ్చుకీకినది. అదియునుగాక నా యెలుకవాహనమును మాటిమాటికి ఆక్షేపణచేయుచుండును. అది కన్నములు త్రవ్వునది! అసహ్యముగా నుండునట! బొరియలలో కాపురముండునట! తనవాహనము రంగురంగులపింఛములుగలిగి చక్కగా నుండునట. ఇతని యాక్షేపణలు నేను పడననుమ్మా!'' అని బదులు చెప్పెను.

తుంబు—అంతట పార్వతీదేవి యేమన్నది? సాంబమూర్తివా రేమన్నారు?

నార—పార్వతీదేవి ,,నాయనా! మీతగవులు నేను తీర్చలేను. మీనాయనగారితో చెప్పుకొ''మ్మన్నది.

తుంబు—సాంబమూర్తివారు తగవుతీర్చినారా?

నార—సాంబమూర్తివారు కొడుకులమీద ప్రేమచే నెవరిని యేమనజాల కూరకుండెను. కుటుంబకలహము లన్ని

యిండ్లలో నున్నవి. వాటిని శివుఁడు తీర్చలేఁడు బ్రహ్మతీర్చ లేడు విష్ణు తీర్పలేడు.

తుంబు—అట్లైన సాంబమూర్తి విషము ద్రాగుటకు దగినకారణములేవో సత్వరముగ జెప్పుము.

నార—చెప్పుచున్నాను వినుము. సాంబమూర్తి వారికి గంగ గౌరి యను నిద్దఱు భార్యలుఁ కలరుగదా.

తుంబు—అవును ఎఱుఁగుదును.

నార—ఇద్దఱి పెండ్లాలమగఁడిరుకునఁబడి చచ్చినాఁడను సామెతవినలేదా ?

తుంబు—సపత్నులకిద్దఱకు పోరాటమున్నదా యేమి?

నార—లేకపోవునా? ఒకయింటిలో నూరుజుట్లిమడవచ్చునుగాని రెండుకొప్పులిముడవన్నమాట వినలేదానీవు గంగకు గౌరికిని నిరంతరమునవతిపోరు.

తుంబు—ఎందుకాపోయి ఒకతెకైశ్వర్యమిచ్చి రెండవదానికియ్యకపోయెనా.

నార—ఐశ్వర్యముమాటగాదు 'గంగనెత్తిమీఁద నెక్కించుకున్నావు దానియందు నీకెక్కువప్రేమ' యని గౌరి వివాదమాడుచుండును. 'గౌరికి సగముశరీరమిచ్చినావు దానియందు నీకెక్కువప్రేమ' యని గంగ చెప్పుచుండును. ఈయిద్దఱు భర్తనుబలువిధముల బాధించుచున్నారు. సాంబమూర్తి

హిమవత్పర్వతముమీదనున్న కైలాసశిఖరము మీదనున్నాడుగదా కాపురము. ఆకారణముచేతగంగ భర్తనుజూచిమీరు పార్వతిపుట్టినయింట నిరంతరము గాపురముండుటచేత మీరు నేనుకూడ లోకువయైనాము. ఇక్కడనుండి లేచి వెళ్ళుదమురండని ప్రోత్సాహముజేయుచుండును. ఆలివంకవారాత్మబంధువులన్నమాట నెఱుఁగుదువుగదా. అందుచేత సాంబమూర్తినారు కైలాసపర్వతము విడిచిపెట్టరు. ఈవిషయమై గంగకు గౌరికికూడ పలుమారు వాగ్వాదము జరుగుచుండును.

తుంబు—సవతుల పోరాట మెక్కువగానే యున్నది. పాపమాయనకు సుస్థిమితముండదు.

నార—ఆపోరాట మొక్కటియే కాదు. విఘ్నేశ్వరుని శరీరముమీద పాములాభరణములుగనున్నవి. తండ్రిగారివలె నేగణపతికూడ యీనగలనుబెట్టుకొన్నాడు. కుమారస్వామి వాహనమైన నెమలిగణపతి శరీరముమీదనున్న పాములను బట్టి హింసచేయుచుండును. విఘ్నేశ్వరుడుపలుమారు మొఱ్ఱో మొఱ్ఱోయని తండ్రితో మొఱ్ఱపెట్టుచుండును. ఆవివాదములు తీర్చలేకసాంబమూర్తివారు విసుగుకొనుచుందురు. పోనీపాము నగలు తీసివెయ్యవయ్యాయని నందీశ్వరుడుమొదలగు కైలాసవాసులు గణపతితో జెప్పుచుందురు. కాని విఘ్నేశ్వరుడామాటలువినడు. నీనెమలిని జాగ్రత్తపెట్టుకోవయ్యాయని కుమార

స్వామితో జెప్పగా నతడు నానెమలిని నేనుజాగ్రత్త పెట్టుకొనుచున్నాను. కానిజంతువులకు బుద్ధియుండునాయని ప్రత్యుత్తరము జెప్పుచుండును. ఇదిగాక పార్వతీదేవిగారియొక్క వాహనము సింహము విఘ్నేశ్వరుని మొగ మేనుగుమొగము. ఆసింహమునకు నీయేనుగకు పడుటలేదు. ఆసింహమును జూచినప్పుడెల్ల నీయేనుగు పీనుగై నోటమాటలేక యుండును. ఇదిగొప్ప చిక్కుగానున్నది. ఆసింహము కనబడినప్పుడావలకు బారిపోవుదమని విఘ్నేశ్వరుడు తలపెట్టినను ఎలుకవాహనము వాని నావలకు త్వరగానీడ్చుకొని పోలేదు. సాంబమూర్తి వారినెత్తిమీదనున్న చంద్రమండలమునకు నుదుటిమీదనున్న నిప్పు కంటికి నెంతమాత్రము బడుటలేదు. ఇన్ని కారణములు గలిసియుండుటచేత సాంబమూర్తి వారు చావవలెనని విషము బుచ్చుకొన్నారు. అంతేకాని పరోపకారమునిమిత్తము కాదు.

తుంబు—కటకటా! నాకుమిక్కిలి జాలిగలుగుచున్నది. ముప్పదిమూడుకోట్ల దేవతలచేత పూజింపబడుచున్న మహానుభావుడు కుటుంబకలహముచేత విషముద్రాగవలసి వచ్చెగదా!

నార—వైకుంఠములో విశేషము లేమిటయ్యా?

తుంబు—విష్ణుమూర్తిగారి యవస్థకూడ నించుమించుగ నీవిధముగనే యున్నది.

నార—అదేమిటదేమిటి? ఆచరిత్రగూడ చెప్పు విన వేడుకగానున్నది.

తుంబు—చెప్పుటకేమున్నది? భార్య లక్ష్మీదేవిగదా, లక్ష్మీచంచలయనియు నిలుకడగ నొకచోట నుండదనియు నీవు వినలేదా! భర్తనువిడిచి దేశములవెంట దిరుగుచుండును. ఎక్కనుగుమ్మము దిగనుగుమ్మము. వెళ్ళినదయ్యా, ఒకచోట నైన నిలుకడగలిగి కొంతకాలముండునా? నిలుకడలేని భార్యతో వేగుటయెంతకష్టమో ఆనారాయణమూర్తికే యెఱుక. తనవాతే విష్ణుమూర్తి గారికుమారుడున్నాడు. ఆహాహా! ఏమికుమారుడండీ. కుమారుని పేరు చెప్పగానె తండ్రి తలవంచుకోవలెను.

నార—మన్మథుడా యేమిటి?

తుంబు—మఱెవరు? ఆయనగారే సుపుత్రాకొంపతీయకురాయను సామెతప్రకారం తండ్రికప్రతిష్ఠ తెచ్చుచున్నాడు. లోకులందఱను బాధించుచున్నాడు. ఇదికాక విష్ణుమూర్తియొక్క నివాసము సముద్రము. ఏవేళప్పుడు పొంగి కొంపదీయునో. పాన్పు త్రాచుబాము. వాహనము గరుత్మంతుడు. పాన్పుపైనున్న పామునకు వాహనమైయున్న గరుత్మంతునకు బడదు. ఏనిద్రపోవుచున్నపుడో యీపామును పీకవచ్చును. ఇందుచేత విష్ణుమూర్తిగారి యవస్థగూడ, ఎంతమాత్రము బాగులేదు.

నార — శివకేశవులు పురాణపురుషులు పాత్రచుట్టాలు పరమమిత్రులు నగుటచేత వారు సమానావస్థలోనే యుండదగినవారు.

తుంబు — కాని విష్ణుమూర్తివారు విషము మాత్రము త్రాగలేదు.

నార — త్రాగనీ త్రాగకపోనీ కుటుంబకలహ బాధతగ్గలేదుకదా!

తుంబు — అదియెవరికీతప్పదు. ఇంత మహానుభావులైన వీరికే తప్పనప్పుడు మనుష్యమాత్రులకు తప్పునా?

నార — సరే యీగొడవలు మనకెందుకు మనమింద్రలోకమునకు బోవుదమురా

నక్కల మహాజరు

(o)

మహారాజరాజశ్రీ న్యాయమహారణ్యపరిపాలకులైన శ్రీమృగరాజాధిరాజ సకలజంతుసంతాన సంరక్షక ధర్మప్రతిపాదన నిరంతరదీక్షాకలిత బిరుదాంకితులగు శ్రీ పరగండభైరవసింహరాజుగారి దివ్యశ్రీపాదపద్మములసన్నిధికి న్యాయమహారణ్యమందు వసియించుచున్న నక్కలు, గుంటనక్కలు వ్రాయించి దాఖలుచేసికొన్న మహాజరువిన్నపములు.

ఇంతకాలము నుండి యేలినవారి ధర్మపరిపాలనచేత తమ యేలుబడిలోనున్నటువంటి యడవులలోగల పొదలలోనో బొరియలలోనో దుబ్బులలోనో, తుప్పలలోనో, డొంకలలోనో, నివాసముల జేసుకొని యథాకాలముగ లభ్యమైనవిధముగా ఆహారము సంపాదించుకొని కాలక్షేపము జేయుచున్నాము. మేమునివసించుచున్న ప్రాంతములకు ఏలినవారు ఒకానొక బలముగల యేనుగును పరిపాలనా విషయమై యధికారిగా నేర్పరతురని వినుచున్నాము. ఇదినిజమైన పక్షమున యీ క్రింది సంతకము చేసినమాయందరియొక్క విన్నపములు మా జాతియొక్క విన్నపములే గనుక నవి యేలినవారు చక్కగా ఆలోచించి పరిశీలించి విమర్శించి అట తరువాత ఆయేర్పాటులు చేయవలయునని మనవిచేయుచున్నామని మనవిచేయుచున్నాము. ఈప్రకారముగా యీక్రింద నుదహరింపబడిన మా కోరిక ప్రకారము ఏర్పాటులు చేయక యేలినవారుచిత్తప్రకారమే యేర్పాటులు చేసియుండిన పక్షమున మాసక్కలజాతికంతకు తగినంత న్యాయము దొరకదేమోయని తోచుచున్నట్లు కనబడవచ్చునేమోయని విజ్ఞాపన జేయువలసివచ్చినందుకువిచారించుచున్నామని తెలియజేయుటకై మిక్కిలి సిగ్గుపడుచున్నామని విజ్ఞాపనపూర్వకముగా ప్రార్థనచేయుచున్నామని మనవిచేయుచున్నాము.

మా ప్రాంతమునకు యేనుగు నధికారిగా జేయనడ్డని మనవిజేయుటకై మిక్కిలి బలమైన హేతువులు వందలకొలది యున్నవిగాని అందులో ప్రధానమైనవి ముఖ్యమైనవి శ్రేష్టమైనవి యుక్తమైనవి యీక్రింద నుదహరించుచున్నాము.

1. ఏలినవారి పరిపాలనలోనున్న సమస్తజంతువులలోను మాజాతి మిక్కిలి ముఖ్యమైనది. ఎందుకనగా మేముచాల మందియున్నాము.

2. మాకు యుక్తి సమయోచితబుద్ధి టక్కరితనము అవసరమైనపుడు పిక్కబలము విశేషముగా నున్నది.

3. ఏలినవారియెడల మావంటి భక్తిగలిగినటువంటి జాతి యింకొకటి లేదు.

4. ఏనుగు సమయము వచ్చినప్పుడు అనగా పారిపోవలసివచ్చినప్పుడు మావలె విసురుగా పరుగెత్తలేదు.

5. ఏకన్నములోపడితే ఆకన్నములో దాగికొనలేదు. మేము ఏకుళ్లిపోయిన పీనుగునైన దిని పొట్టపోసికొనగలము గాని దానికి వనములోనున్న వృక్షములన్నియు గూడజాలవు. విశేషించి యేనుగు భయంకరముగాను విశేషమైన ఆకారము గలదిగానుగూడ నుండును. దాని తుండమునవ్యాయము వేయుచుండును. దాని చెవులు చేటలవలె నుండును. దానిదగ్గరమదము విశేషముగా నుండును. కాబట్టి దుర్వాసన యుండును.

ఇవి యన్నియు నటుండగా అది యేనుగుకాదు పిరికిపీనుగు. ఏలననగా యేలినవారు దానికలలోనికి వచ్చినతోడనే గుండె లుపగిలి చచ్చిపోవును కాబట్టి అది పరిపాలనకు తగదు. ఒడ్డుపొడుగు వేషభాషలు మొదలయినవాటిని మాత్రమే చూచి అధికారి నిర్ణయము చేయుటవలన మావంటి ప్రజలకు నష్టములు కలుగవచ్చునని మనవిచేయ సాహసించినందులకై క్షమియింపబడవలయునని వినయవిధేయ భయసంభ్రమముల తో బ్రార్థించుచున్నామని మనవిచేయుచున్నాము.

6. ఏలినవారికి ఏలినవారి పూర్వులకును యీక్రింద సంతకముచేసి మేమును మాపూర్వులును సమయము వచ్చినప్పుడు ఆపదలు వచ్చినప్పుడు అనేకఆలోచనలుచెప్పి చాలవరకుసహాయము చేసితిమని చెప్పసాహసించినందుకు యేలినవారు మన్నింపవలయును.

7. కాబట్టి మాలోనెవరినైన యొకరిని ఆపాంత్రపుఅరణ్యమునకు సర్వాధికారిగనేర్పరచవలయుననియుఅట్లుచేయనిపక్షమున మిక్కిలి యన్యాయము సంభవించుననియు, యేలినవారి పరిపాలనలో అన్యాయమనే శబ్దము పుట్టకూడదనియు ప్రార్థించుచు నింతతో విరమించుచున్నాము.

8. మేము యిందులో వ్రాసినసంగతులన్నియు నిజమనియు నమ్మదగినవనియు తెలియజేయుటకై యీక్రింది సాక్షుల చేతణిఖీచేయించవలయునని కోరుచున్నాము.

సాక్షుల జాబితా.

గుంటుపిల్లి, బురదపాము, జడలబర్రె, సివంగి, ఎఱ్ఱతేలు, బోదురుకప్ప, కుందేలు, గొల్లభామ, తొండ, పందికొక్కు, చుంచు, వీరందరిని యేలినవారు యథాశాస్త్రీయముగా తణిఖీలు చేయించి న్యాయము దయచేయించవలయునని తమపాదారవిందములకు వేడుచున్నాము.

ఇట్లు విన్నవించు
విధేయ సేవకులు.

1. గుంటనక్క, 2 కొంటెనక్క, 3 పొడుగునక్క 4 పొట్టినక్క, 5 వెఱ్ఱినక్క, 6 తొఱ్ఱినక్క, 7 పిచ్చినక్క, 8 పుచ్చునక్క.

రక్తాక్షినామసంవత్సర భాద్రపద బహుళ పౌర్ణమీవారా హువాసరము.

చక్కని పాఠశాల.

ఈకాలములో బాలురు విశేషముగా జదివి శరీరారోగ్యములు చెడగొట్టుకొని అల్పాయుష్మంతులై తల్లిదండ్రులకును దారపుత్రులకును దూరమైపోవుచున్నారని దేశమునందొక గొప్ప గోల బయలుదేరుచుండుటచేత ఆగోల విని

మేము దయార్ద్రహృదయులముగనుకను దేశాభిమానులము గనుకను దేశములో నుండునట్టి కుఱ్ఱవాళ్ళు అకాలమృత్యువు పాలగుట చూడలేక దుఃఖపడుచున్న వారము గనుకను మాలో మిక్కిలి బుద్ధిమంతులైనవార మందరము గలసి ఉపయోగమైన పాఠశాలలను గొన్నిటిని బెట్టుచుంటిమి. బాలురను బాగుచేయదలచుకొన్న పక్షమున మేము పెట్టదలచుకొన్న యీ పాఠశాలకే పంపవలయునని మేము కోరుచున్నాము. మాపాఠశాలలో బాలుర నుత్సాహపరచి, చదువులు చెప్పుదుము. ఈనాటి పాఠశాలలోవలె మాపాఠశాలలో పిల్లలకు భయముండకపోదు. ఒక్కొక్క పిల్లవానినిమిత్తమొక్కొక్క కోదండము ఒక్కొక్క పేపబెత్తము జాగ్రత్తచేసియుంచినాముగనుక పిల్లలకు గురువులయందు గావలసినంత భయముండును. వేయేల! పాఠశాలలోనే గాక వీధిలోనైనను ఇంటివద్దనైనను కలలోనైనను పిల్లవాడు గురువుగారినిచూచినట్లు భయపడి గడగడవడకి మూర్ఛపోవలసినదే. ఈకాలపు ఇంగ్లీషు బడులలో జదువుకొనుచున్న విద్యార్థులు గురుశుశ్రూష నెఱుగక చెడిపోవుచున్నారు. మాబడిలో గురుశుశ్రూషయే ముఖ్యముగా నేర్పరచినాము గనుక పిల్లలు చెడిపోరు. గురువుగారు పిల్లలనుకొట్టుట, పిల్లలు గురువుగారి బట్టలుతుకుట ప్రతిదినము జరుగుచుండును. ప్రస్తుతము మాపాఠశాలలో నా

కయుపధ్యాయుని వేసినాము. అతడు చాల లోకానుభవము కలవాడు. అనేకసంగతులు తెలిసినవాడు. ఆయన మొదట కొన్నాళ్లు కత్తిపూడి సత్రములో వంటజేసి అక్కడ అన్యాయముగా దొంగతనము నేరము మోపబడి, ఆరుమాసము లన్యాయముగా చెఱసాలకు పంపబడి, అనంతరము ఒంటిమామిడి సత్రములో గొంతకాలము స్వహస్తముతో నిరతాన్న దానముచేసి అక్కడనుండి కొన్నికారణములచేత మానుకొనవలసినవాడై, పిమ్మట దాసరి వెంకటస్వామి మేళములో చిరకాలము కృష్ణవేషమువేసి, ప్రస్తుతము పళ్లూడిపోయినందున వేషమునకు వీలులేక ఊరికే ఉండుటచేత, మాయూరిపిల్లలు చెడిపోకుండా బాగుచేయుటకై, ఈయన నుపాధ్యాయునిగా నేర్పరిచినాము. ఈయనకు విద్యార్థులు జీతమీయనక్కరలేదు. గ్రామములో ఈయనకు వారము లేర్పరచినాము. దేవాలయముగో మంటపముమీద రాత్రులీయన పండుకొనుటకు ఏర్పాటుచేసినాము. శ్రాద్ధాదులలో పాత్రస్వ వివాహాదులలో సంభావనలు ఆయనకు తప్పకుండా ముట్టునట్టు ఏర్పాటు చేసినాము. వాటితో, మా పంతులుగారి చుట్టపొడుము నల్లమందునకు ఖర్చులువెళ్లగలవు. నల్లమందు నిచ్చుచేత ఈయన పిల్లలను చచ్చేటట్టుకొట్టినాడని విరోధులు కల్పించినారేగాని అసంబద్ధముగనుక నమ్మ నక్కరలేదు. ఈ మా పాఠశాలలో ఇరువుగా

పిల్లలకు విశ్రాంతిగా కావలసినన్ని శెలవులుండవలెనని మేమీ
క్రమనిశ్చయముగా సెలవులనేర్పాటు చేసినాము. ఎండదెబ్బతగిలి
నవనొట్టి పిల్లలు అపాయమును పొందకుండా వేసవికాలపు
సెలవులు మూడుమాసములు. వానలో తిరిగినపక్షమున పిడు
గులు మొదలయినవి పడుననియు కాళ్ళు పరుసుకొని పోవున
నియు నెంచి వర్షకాలము సెలవులు మూడునెలల పదిహేనురో
జులును, శీతకాలము సెలవులు నాలుగు మాసములు, అమా
వాస్య, పాడ్యమి చతుర్దశి, పున్నమి, అష్టమి దినములు, అనా
ధ్యాయపు దినములు గనుక అప్పుడు బడియుండదు. శనివా
రాదివారములు తప్పక సెలవుండును. సంవత్సరాది, సంక్రాంతి,
దీపావళి, వినాయకచతుర్దశి, మొదలయిన సమస్త పండుగు
దినములలోను సెలవులుండితీరును. ఇవిగాక పంతులుగారు
సంభావనలకు వెళ్ళునప్పుడును పాత్ర్లకు దయచేసినప్పుడును
సాక్ష్యము లిచ్చుటకు వెళ్ళునప్పుడును, దస్తావేజులు వ్రాయు
టకు వెళ్లినప్పుడును సంతర్పణభోజనమునకు వెళ్ళి ఆయాసము
చేత పంతులుగారు పండుకొని లేవలేక దొర్లుచున్నప్పుడును
విధిగా శెలవేయుండును. ఈబడిలో విద్యార్థులమెదడు పాడుచే
యునట్టి అనవసరములైన పుస్తకముల చదువుండదు. ఇక్కడి
విద్యలు జీవనాధారములకు వీలుగా నుండును. ఆరోగ్యము
వృద్ధిపొందించును. మనస్సునకు వికాసము కలిగించును. ఆ

విద్యలలో కొన్నియీ క్రింద నుదహరించుచున్నాము. పిడకలు వేయుట, క్షౌరము స్వయముగా చేసికొనుట, ఋతకులకు చేయుట, కట్టెపుల్లలు కొట్టుట, పుల్లలమోపులు మోయుట, చెట్లెక్కుట, గోడలుదుముకుట, బట్టలుతుకుట, రాత్రులు పగలు వీధులవెంబడి తిరుగుట, ప్రామిస్సరీనోట్లు వ్రాయుట తప్పుసాక్ష్యములిచ్చుట, సాక్షులను తయారుచేయుట, కుట్రలుపన్నుట, వంటచేయుట, నీళ్ళుమోయుట, ఇండ్లునేయుట, వివాహకాలమున, కొండెములుచెప్పుట. చుట్టలు సిగరెట్లు కాల్చుట, పొగనుముల్చుట, కారప్పుకిళ్లీలునములుట, గంజాయినమ్ము, మాజుం, హాల్వా, నల్లమందు, మద్దతు మొదలయినవి చేయుట, తాముపయోగించుట, ఇతరులచేత నుపయోగింపజేయుట, డబ్బుపెట్టి చీట్లపేక, పులిజూదము, జూదము మొదలయినవిఆడుట, నాటకములలో వేషములువేయుట, ఈవిద్యలలో సంవత్సరమునకు రెండుసారులుపరీక్షలు జరుగును. ఇవి కాగితములమీద జరుగవు. నోటితోనే జరుగును. ఈపరీక్షలు పంతులుగారే సలుపుదురు. ఈపరీక్షలో కృతార్థులయినవారు తమతమవృత్తులలో ప్రవేశించి స్వేచ్ఛగా జీవనము జరుపుకొనవచ్చును. ఈబడిలో చదువుకొనువారు స్వంతముగా జీవింపవచ్చునుగాని ఒకరిచేతి క్రింద నౌకరీచేయనక్కరలేదు. కాబట్టి మీమీబిడ్డలను బాగుచేసికొనదలచుకొన్న పక్షమున ఇంగ్లీషుపాఠశాలలలోనికి బంపి

తెలిపోని శాస్త్రవిద్యలునేర్పి వారి మెదడు శరీరము పాడుచేయక, శరీరారోగ్యము ను వృద్ధిచేయునట్టి మాబడికి బంపుడు. ఇంగ్లీషుబడులలో చదివినపక్షమున వందలకొలది జీతములు తెచ్చుకొనునట్టి గొప్పయుద్యోగములలో బ్రవేశింతురన్నమాటేగాని నలుబదియేబది యేండ్లకంటె వారు జీవింపరు. మాబడిలో చదువుకొన్నపక్షమునవారి ఆయుర్దాయము తిన్నగానున్నపక్షమున నూరేండ్లు జీవింతురు. ఇకసంతంకటె వ్రాయవలసిన అవసరమేమియు లేదు.

ఇట్లు విన్నవించు
లోకవిధేయుడు
నిరక్షరకుక్షి సంషింధాగావులింగుకో.,
బండపల్లె.

కలియుగహరిశ్చంద్రుడు

రంగము-మేజస్ట్రీటు కోర్టు.

(మేజస్ట్రీటుగారు సత్యనాథముగారు, ప్రవేశించుచున్నారు.)

మేజి—సత్యనాథముగారూ! మీ వయస్సెంత?

సత్యం—40 సం॥ ములండి.

మేజ—ఇంతేనా మీావయస్సు? చాలా పెద్దవారులా కనపడుచున్నారే?

సత్య—ఇంతేనండి నావయస్సు. మొన్నటి కురవ్రాడ నండి. కొంచెము తేనె తగలడంవల్ల తలవెంట్రుకలు నెరసినవి. కొంచెము బూలశరీరమగుటవల్ల నేను అల్లా పెద్దవాడిలా కనబడుచున్నాను.

మేజ—అయితే మిమ్మలి నొకసంగ తడుగుతాను చెప్పండి. వెనక చిత్రపురంకేసులో మీాగ మాయెదుట సాక్ష్య మిచ్చినప్పు డనగా నాలగు సం॥ ముల క్రిందట మీా వయస్సు 40 సం॥ లని చెప్పినారు. ఇప్పుడు నలభై సంవత్సరములే చెప్పినారు. ఈలాగు అసందర్భముగా చెప్పినందుకు మీా రేమిసముదాయిషీ చెపుతారు. కోర్టువారితో తబ్దీలుగా మీారు చెప్పినందుకు మిమ్ము అబద్ధపు సాక్ష్య మిచ్చినట్లుగా విచారణ చేయవలె నని యున్నది. అందుకు మీారు కైఫియతు దాఖలు చెయ్యండి.

సత్య—వెనకటి కేసులో నే నాలాగున చెప్పినానండి. ఒక్కమాటు రికార్డుతీసి తనిఖీ చేయించండి.

మేజ—మీాకు సందేహాముగా నున్నదా? సరే.

గుమాస్తాగారూ! ఆ రికార్డిల్లా తీసికొనివచ్చి చూపించండి.

(అప్పుడు గుమాస్తా రికార్డు తీసికొనివచ్చి చూపించుచున్నాడు.)

మేజ—సత్యనాథంగారూ! ఇదిగో చిత్తగించండి. మీకు చదువు వచ్చునా?

సత్య—సరిలెండి. నాకు చదువు రాకేమి?

మేజ—అలాగైతే చూచుకొండి. మీ రెంతవయస్సు చెప్పినారోను.

సత్య—(చిత్తము 40 సం॥ లనేయున్నది. నే నాలాగే చెప్పియుండవచ్చును.

మేజ—అప్పుడొకలాగు యిప్పుడొకలాగు యెందుకు చెప్పినారు? అందుకు సముజాయిషీ యియ్యండి. అది నిజమా? ఇది నిజమా?

సత్య—చిత్తము. సముజాయిషీ యిస్తూన్నాను. అదీ నిజమే యిదీ నిజమే.

మేజ—(ఆశ్చర్యముతో) యిదియేమి చిత్రమయ్యా! అదీ యిదీకూడ నిజమేప్రకారముగ అవుతవి?

సత్య—నా సముజాయిషీ చిత్తగించండి.

మేజ—చిత్తగిస్తూనే యున్నాము. తమరు సెలవివ్వండి.

సత్య—నేను యిప్పు డొకమాట అప్పు డొకమాటా చెప్పేవాడిని కాను. ఎప్పుడూకూడా ఒక్కమాటమీదే యుంటాను. అందుచేత నే నెప్పుడూ ఒకమోస్తరుగానే చెపుతున్నాను.

మేజ—(నవ్వి) మీ సమాజాయిషీ మిక్కిలి చిత్రము గా నున్నది. ఎప్పుడూకూడా ఒకమాటమీదే యుండడం కోసమై యెప్పుడు నలభై సం॥ ములు వయస్సు చెప్పుచున్నారా? ఇది మిక్కిలి బాగున్నది.

సత్య—ఒక్కమాటమీద యుండడం ప్రశస్తమైనపని గదాండి. అందుకే నే నీవ్రతము బూనినాను.

మేజ—సరే. ఇంకొక్క సంగతడుగుతాను చెప్పండి. మీగ్రామములో యేకేసు వచ్చినప్పటికి మీరే సాక్ష్యము వస్తూన్నారేమి?

సత్య—రావడానికి రాకపోవడానికి నాకు శక్యమా నాఅంతట నేను వస్తూన్నానా? కోర్టువారి సమనుమీద వస్తున్నాను. కోర్టువారి హుకుం శిరసావహించి రాకపోతే నామరియాద దక్కుతుందా?

మేజ—అయితే మాబలవంతముచేత వస్తూన్నావా? ఊళ్ళోవాళ్ళు మిమ్మలిని సాక్ష్యము వేసికొనబట్టి మేము సమ

ను చేస్తున్నాము. ఊరందరు మిమ్మలినే సాక్ష్యము వేసికొనడమేమి?

సత్య—దానికి గొప్పకారణ మున్నది. మాయూరంతలోకి నేనే ఘరానామనిషిని. ప్రతీ తగాదాలోను మధ్యవర్తిగా నన్నే పిలుస్తూంటారు. ఏ వివాదమువచ్చినా మా వూళ్ళో నేనే పరిష్కరించవలెను. అందుకుచేత ప్రతీవాళ్ళు నన్నే సాక్ష్యము వేసికొంటారు.

మేజ—(పక్కన నవ్వి) వహవ్వా! మీసము కాయిషీ మిక్కిలి ప్రశస్తముగా నున్నదయ్యా బ్రాహ్మడా. రూపాయో అర్ధో పుచ్చుకొని తప్పుసాక్ష్యము యిచ్చుటకు వచ్చిన మహానుభావుడవు. నీవు మీగ్రామములోని కంతకు ఘరానామనిషివా? చాలా బాగున్నది. నీకు యికమీద కలియుగ హరిశ్చంద్రుడని బిరుదుపెట్టిన బాగుండును.

సత్య—చిత్తము. ఏలినవారెదుటను నే నేమిచెప్ప గలను? నాకు సెలవిప్పించండి. నేను వెళ్లుచున్నాను.

(అని నిష్క్రమించును.)

రాజమహేంద్రవరం
జగపతిముద్రాక్షరశాలయందు శ్రీవత్సవాయి రాయజగపతి
వర్మగారిచే ముద్రితము.

మకరధ్వజరసాయనము

దీనిని సేవించినచో మూత్రముతో కలసిపోవు శుక్లమును నిలుపును. పలుచబడిన వీర్యమును గట్టిపరచి రతిలో అతిశీఘ్ర రేతస్ఖలన మవుటను మాన్పును. రక్తమును శుభ్రపరచి దేహపుష్టి వీర్యవృద్ధి కాంతిబలము, రతిదార్ఢ్యము ఇంద్రియపుష్టి, మెదడునకుబలము నిచ్చును. 20 దినములకు సరిపడు మందు తపాలా ప్యాకింగు ఖర్చులతో రు 3—7—0।

పి. ఆర్. మెడికల్ హాల్

రామచంద్రపురం, తూర్పుగోదావరిజిల్లా.

స్వాతసూర్యపక్వ భృంగరాజసము

(కేశవస్తువులలోను రాజు)

[illegible] బ్బిన్ని విధములైన నొప్పులకు సంజీవిని [illegible] బుడ్డి 1 కి [illegible] 3—0 డజను రు 5-0-0 [illegible]

— [illegible] —

అపూర్వ సువాసనగల సెంటు చేతిరుమాలలో 2, 3 చుక్కలు వేసిన [illegible] సువాసన [illegible] అనుభవింపవచ్చును. ఈ సెంటు [illegible] నిలుచును.

1/2 అవున్సు బుడ్డి 1 కి రు 2—0—0	3 బుడ్లు పోస్టేజీసహా	5—0—0
1/4 అవున్సు బుడ్డి 1 కి రు 1—4—0	డిటో	3—0—0
1/8 అవున్సు బుడ్డి 1 కి రు 1—0—0	డిటో	2—4—0
1 డ్రాం బుడ్డి 1 కి రు 0—8—0	4 బుడ్లు పోస్టేజీతోసహా	1—4—0
శాంపిలు బుడ్డి 1 కి రు 0—2—0	డజను బుడ్లు పోస్టేజీసహా	1—8—0
అసలు నీలగిరి తైలము యూకలిప్టసు ఆయిలు బుడ్డి 1 కి		1—4—0
డజను పోస్టేజీసహా		2—4—0

డి. వేమసల్ పెర్ఫ్యూమరీ కంపెనీ, రాజమండ్రి.

హోల్ సేల్ ఏజంట్లు:- కోటవాడ వెంకన్న అండు సన్సు

రాజమండ్రి, తూర్పుగోదావరిజిల్లా.